

**Een krachtig kortdurend anti- spijbel
begeleidingstraject opbouwen
Wat zit er in de CLB toolbox?**

MAART 2021

STEUNPUNT LEERRECHT & LEERPLICHT, VZW TOPUNT

Jubileumlaan 215, 9000 Gent

09 / 323 53 60

steunpunt@topungent.be

Inhoud

Inleiding.....	2
1. Het Gentse SpijbelActiePlan	2
2. Doelstelling	5
Deel 1 Een kortdurend krachtig spijbeltraject opzetten	6
1. Wat is er nu eigenlijk aan de hand?	7
1.1. Analyse van afwezigheden samen met de school	7
1.2. Ga in gesprek met leerling en/of ouders: wat is er aan de hand?.....	9
1.2.1. Overzicht afwezigheden	9
1.2.2. Drempels en hulpbronnen.....	10
1.2.3. Geschiedenislijn.....	11
1.2.4. Gezinsnetwerk bevragen	12
2. Samen komen tot verandering, tot een gezamenlijk actieplan	14
2.1. Intrinsieke motivatie bij de leerling.....	16
2.2. Samen bepalen van een haalbare doelstelling.....	19
2.3. Komen tot een gezamenlijk actieplan	19
2.4. Flexibel leertraject.....	22
2.4.1. Stel individueel aangepaste doelen	22
2.4.2. Opbouwen, afbouwen, bijsturen.....	22
2.5. Contact opnemen.....	24
2.6. Conclusie	24
Deel 2 Externe hulp en onderlinge afstemming.....	26
1. Gepaste hulp.....	26
1.1. Vrijwillige hulpverlening.....	27
1.2. De gemandateerde voorziening	27
1.2.1. Verontrusting	29
1.2.2. Maatschappelijke Noodzaak (MANO)	29
1.3. En wat met politie?	30
1.4. Begeleidingsrelatie en M-doc.....	31
2. Een krachtig begeleidingstraject, een krachtige samenwerking	33
3. Besluit	33
Bijlage 1: Afbeeldingen.....	34
Bijlage 2: Blendid hulpverlening	37
Bijlage 3: Werkdocumenten	37
1. Screening risicofactoren	38
2. Visualiseren aanwezigheden op school	40
3. Drempels en hulpbronnen	43
4. Geschiedenislijn	44
5. Toekomstperspectief	45
6. Motiverende gespreksvoering	47
7. Schaalvragen.....	49
8. Beeldvorming.....	50
9. Ecogram	51

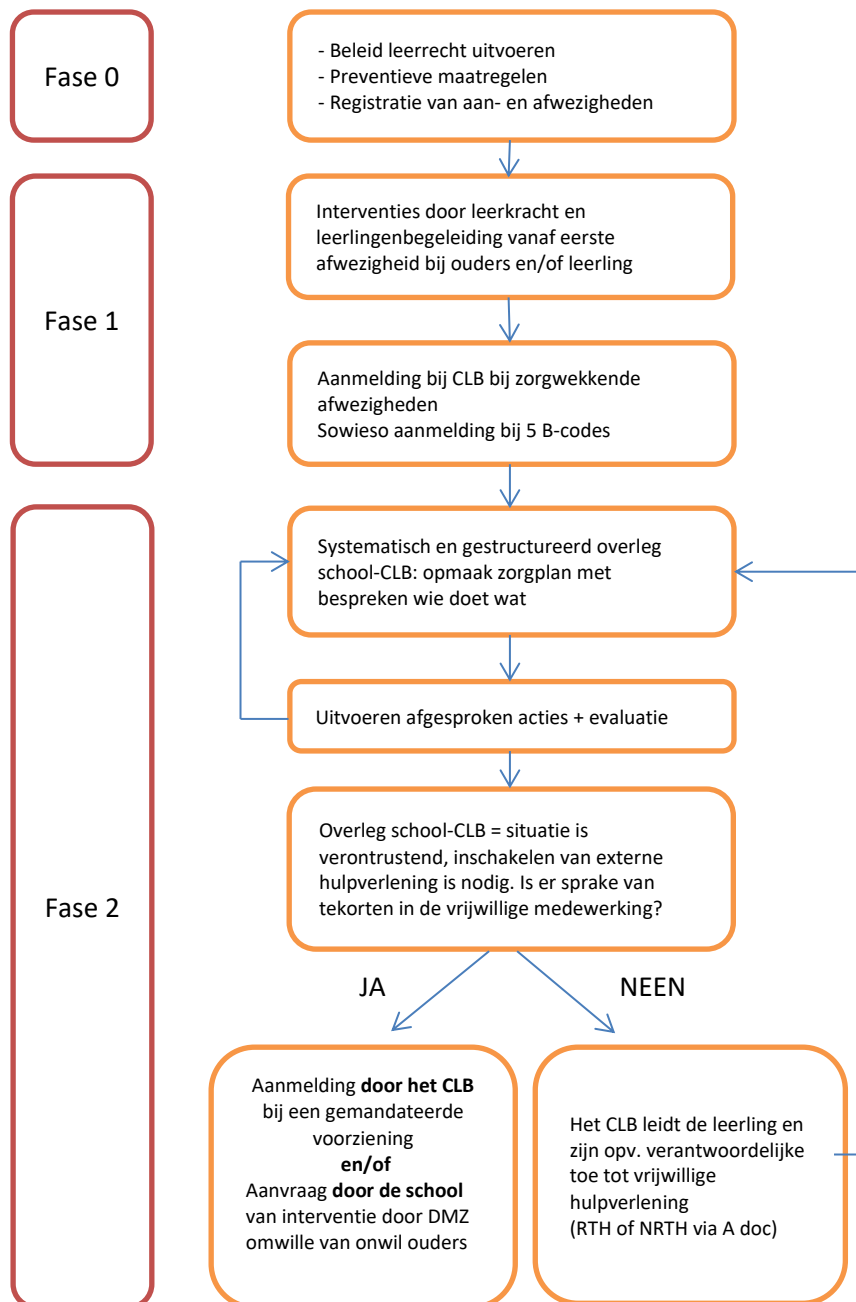
Inleiding

1. Het Gentse SpijbelActiePlan

Het Gentse Spijbelactieplan dateert van 2015. Met dit actieplan engageerden alle betrokken actoren binnen de Gentse regio zich om, samen, spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten tegen te gaan.

Het bestaande spijbelactieplan omschrijft in een eerste luik het traject dat de school en het CLB lopen met leerlingen (en hun context) bij wie zorgwekkende afwezigheden worden vastgesteld.

TRAJECT SCHOOL - CLB BIJ ZORGWEKKENDE AFWEZIGHEDEN

Deze flowchart blijft ook nu nog van toepassing.

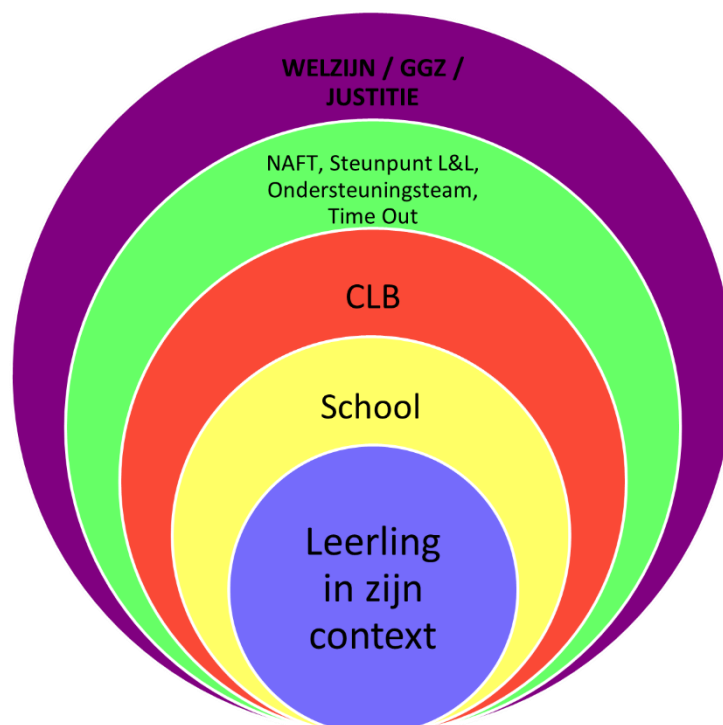
In een tweede luik van het spijbelactieplan wordt de samenwerking met gemandateerde voorzieningen en Dienst Maatschappelijke Zorg (DMZ) van de politie besproken. Sinds 2015 zijn CLB, DMZ en Agentschap Opgroeien (tot 2020 Jongerenwelzijn) intensiever met elkaar gaan samenwerken. Alle partijen onderschreven het belang van een kwalitatieve begeleiding voor leerlingen met spijbelgedrag en een verhoogde kans op vroegtijdig schoolverlaten. Vanaf dat moment werd bepaald dat ook problematische afwezigheden als verontrustend kunnen worden gedefinieerd en grond kunnen zijn voor een aanmelding bij het Ondersteuningscentrum Jeugdzorg (OCJ).

Op de website van het OCJ vinden we het volgende terug:

Hulpverleners zoeken zoveel mogelijk naar oplossingen in de vrijwillige – buitengerechtelijke – hulpverlening. Soms lukt dat niet en blijkt de situatie zo onveilig of bedreigend voor een minderjarige dat de hulpverlener het als zijn plicht ziet om op te treden. Dit is vooral het geval bij verontrusting, bijvoorbeeld:

- De ontwikkelingskansen van een minderjarige zijn bedreigd. De jongere gaat bv. heel weinig naar school.
- De (psychische, fysieke of seksuele) integriteit van de minderjarige is aangetast. Dat gaat bv. over een kind dat wordt geslagen of misbruikt.

Begin 2021 zijn de partners van het spijbeloverleg volop bezig met een evaluatie van het Gentse Spijbelactieplan. Vooral het tweede luik wordt bijgestuurd. We willen met dit hertekenen de focus leggen op het versterken van onze SAMENwerking tussen alle Gentse actoren die onze meest kwetsbare leerlingen in de onderwijsboot willen houden. We geloven dat we, door samen met kinderen en jongeren aan de slag te gaan, tot een krachtiger begeleidingstraject kunnen komen.

Met het vernieuwde spijbelactieplan willen we de volgende centrale gedachte uitdragen:

Samen krachtig en krachtig samen

Een goede samenwerking tussen alle betrokkenen binnen een begeleidingstraject van een kind of jongere, maakt dit traject krachtig. Maar welke elementen zorgen ervoor dat **een samenwerking goed of krachtig is?**

We geloven dat **een gemeenschappelijke visie** ons hierbij kan helpen.

We formuleren daarom **tien anti-spijbel sleutels**: 3 samenwerkingsleutels en 7 begeleidingsleutels

4. Snelle respons doet ertoe

5. De leerling is eigenaar van zijn traject

6. In de vertraging zit de versnelling

7. Creëer perspectief met doelen op maat

8. Durf de verbinding aangaan

9. Ieder heeft een rol te spelen

10. Zoek partnerschap met de ouders

Info over het vernieuwde Gentse Spijbelactieplan zal je binnenkort op onze nieuwe website kunnen terugvinden: topungent.be/projecten/steunpunt

2. Doelstelling

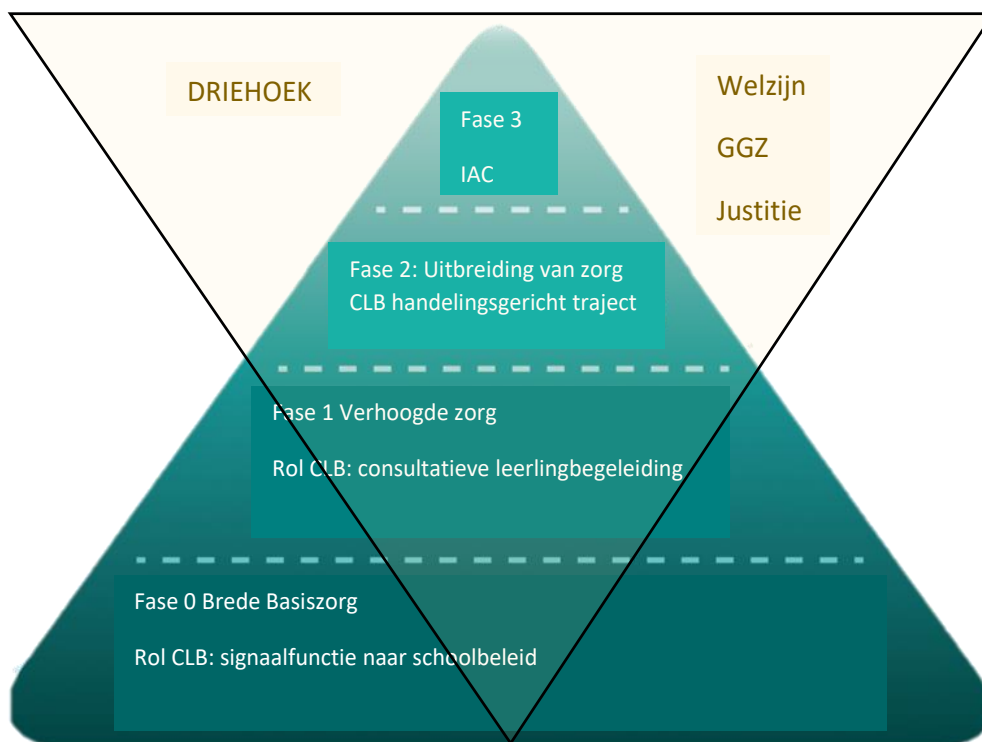
Deze bundel heeft tot doel jullie te ondersteunen bij het opbouwen van een kort maar krachtig begeleidingstraject voor leerlingen met zorgwekkende afwezigheden. Bij elke stap bieden we jullie een aantal [tools](#) die hierbij ondersteunend kunnen zijn.

Het CLB-werk is er doorheen de jaren niet gemakkelijker op geworden. Het CLB krijgt steeds meer aanmeldingen, vaak uiterst divers van aard. Er wordt verwacht op korte termijn iets te kunnen betekenen voor de leerling en zijn context.

Op sommige scholen komt spijbelen nauwelijks voor en is het elke keer opnieuw een beetje zoeken naar een goede aanpak. Op andere scholen zijn er zoveel spijbelaars, dat de school en het CLB niet meer weten waar eerst te beginnen.

Binnen welke schoolcontext je ook aan de slag bent, voor ieder van ons is het belangrijk om een **kortdurend**, maar daarom niet minder **effectief**, begeleidingstraject te kunnen lopen. We willen binnen deze bundel inzoomen op hoe je met een beperkt aantal interventies als CLB'er toch een verschil kan maken. We leggen de focus op acties binnen fase 2 van het zorgcontinuüm, wanneer het CLB de regie in handen neemt. Alle acties die een school onderneemt om een positief klasklimaat en een goede schoolbinding te bekomen (fase 0/1 van het zorgcontinuüm) zijn evenzeer belangrijk, zo niet belangrijker, voor het schooltraject van een leerling, maar maken geen deel uit van deze tekst.

Afbeelding: CLB taken binnen het zorgcontinuüm en in samenwerking met externe partners

Deel 1 Een kortdurend krachtig spijbeltraject opzetten

We weten dat spijbelen bijna altijd het topje van de ijsberg is. Met, verscholen onder het oppervlak, een mengeling van andere problemen. We weten ook dat spijbelen aanpakken het meest effectief is als het spijbelen nog relatief nieuw is en nog niet in geen routine of 'gewoonte' is geworden. Een leerling moet onmiddellijk voelen dat zijn afwezigheden worden opgemerkt en dat er reactie komt van zijn omgeving: reactie van zijn leerkrachten, reactie van de zorgmedewerker of leerlingbegeleider, reactie ook van zijn eigen ouders of andere opvoedingsfiguren.

Ook *hoe* er door de volwassenen in de omgeving van de leerling wordt gereageerd, doet ertoe! Belangrijk hierbij is dat we proberen **verbinding** te maken met de jongere. We spreken de jongere aan vanuit een **bezorgdheid** en stellen de vraag hoe het met hem of haar gaat. **GELIJKTIJDIG** communiceren we ook **duidelijk een verwachting** naar hem of haar. Wat die verwachting moet zijn, kan bij elke leerling anders zijn. Voor de ene leerling is het volkomen normaal en wenselijk om van hem of haar te verwachten dat hij/zij/x elke dag op tijd naar school komt. Voor een andere leerling is dat compleet onhaalbaar en zal het formuleren van dergelijke verwachting er alleen maar voor zorgen dat die leerling volledig afhaakt en dat je ook je verbinding met hem of haar verliest.

Dan moet gezocht worden naar **welke verwachting wel op maat is van die specifieke leerling**. Een groot deel van onze opdracht als CLB is de school op deskundige manier bij staan bij het maken van deze afweging.

Het CLB heeft de opdracht om bij leerlingen met zorgwekkende afwezigheden **een kort maar krachtig begeleidingstraject te doorlopen**. Het onderscheid tussen B of D codes maakt op dit punt minder uit.

Binnen dit begeleidingstraject willen we:

1. Een kwalitatieve inschatting maken van wat er aan de hand is met de leerling. Wat maakt dat de leerling spijbelt?
2. Proberen we te komen tot een gedeelde bezorgdheid met alle partijen. In de eerste plaats met de leerling zelf, maar ook met de ouders (ook bij tieners) en met de school.
3. Zoeken we naar een haalbare doelstelling waar iedereen zich voor kan engageren. Eenmaal de leerling zich hiertoe (minimaal) akkoord verklaart, kan iedereen diezelfde verwachting naar hem of haar uitspreken.
4. Spreken we af wie welke actie kan ondernemen om de leerling hierin bij te staan.
5. En bouwen we meteen bij de start evaluatiemomenten in, zodat de leerling een duidelijk doel en een duidelijk toekomstperspectief krijgt.

Het is jammer genoeg voor de meeste CLB'ers niet haalbaar om voor alle leerlingen langdurig en aanklampend aan de slag te gaan. Voel je dat dit toch is wat de leerling nodig heeft, zoek dan naar versterking binnen het hulpverleningsnetwerk!

6. Gebruik gericht je draaischijffunctie

Verder in deze bundel gaan we dieper in op de hierboven omschreven stappen. Hieraan koppelen we telkens een aantal bruikbare tools. Deze bundel is, voor alle duidelijkheid, geen protocol. Het is niet de bedoeling dat je bij iedere leerling alle beschreven stappen doorloopt. Ook bij de keuze van tools maak je de afweging: wat is hier passend? Wat is passend voor deze leerling, maar ook wat is passend voor jezelf.

Onze raad: durf eens met methodieken **te experimenteren**, maar blijf steeds authentiek aan jezelf. Voel je bij jezelf veel weerstand om met een bepaalde visualisatie of met een bepaald materiaal aan de slag te gaan, kies dan iets anders. Als hulpverlener is het eigen buikgevoel vaak de beste raadgever. Je zal merken dat experimenteren met methodieken vanzelf **'goesting' geeft naar meer**. En misschien verras je jezelf. Steek alvast standaard wat (kleur)stiften én papier in je tas én experimenteer er op los.

1. Wat is er nu eigenlijk aan de hand?

Je gaat samen met de leerling, ouders, ... op zoek naar de onderliggende reden van zijn/haar/x spijbelgedrag. Hiervoor kan je een aantal stappen doen, met daarbij mogelijke tools die een CLB'er kan gebruiken.

1.1. Analyse van afwezigheden samen met de school

Het is belangrijk om bij aanmelding op het MDO/cel leerlingenbegeleiding een eerste inschatting te maken van de ernst van de problemen.

Vragen die met de school kunnen besproken worden:

- Aard en frequentie van de afwezigheden. Is er een bepaald patroon? (Bijvoorbeeld altijd als het LO is?)
- Is de school reeds in gesprek gegaan met de leerling? Wat vertelt de leerling over de afwezigheden?
- Zijn de afwezigheden gemeld door de ouders of door de school? Is de school al in gesprek gegaan met de ouders? Wat vertellen de ouders? Is er sprake van gedeelde bezorgdheid?
- Is de school op de hoogte van andere of onderliggende problemen?

Als hulpmiddel om in te schatten wat er aan de hand is, kan je onderstaande 'screening risicofactoren' gebruiken.

De aangekruiste risicofactoren vertellen iets over mogelijke drempels die de leerling ondervindt bij het schoollopen. Andere drempels vragen vaak ook een andere aanpak.

De screening kan samen met de school ingevuld worden.

Dit is geen administratief document. Het kan je helpen een goed zicht op de situatie te krijgen bij de start van je begeleidingstraject. In de loop van je traject kom je natuurlijk nog veel meer te weten, en kan je de screening aanpassen.

Binnen het Steunpunt onderscheiden we soms volgende spijbel 'profielen'. Deze groepen zijn niet vastgelegd via wetenschappelijk onderzoek: het overzicht is zeker niet volledig. Leerlingen vallen soms binnen verschillende groepen. Bovenal blijft elke leerling uniek en blijft het zoeken naar een aanpak op maat. Toch kan even stilstaan bij deze profielen je helpen om na te denken over zaken waarmee je binnen de begeleiding rekening kan houden.

- Schoolse demotivatie.
- Problematische onderwijsloopbaan en oriëntatieproblemen.
- Tekorten in opvoedingsvaardigheden en/of -draagkracht bij de ouders.
- Overlevingssituatie zoals onzekere verblijfssituatie, huisvestingsproblemen, armoede.
- Psychologische problemen bij de leerling: depressie, angst, ontwikkelingsproblematiek zoals autisme.
- Psychologische/psychiatrische problemen bij de ouder.
- Met andere dingen bezig (straatlopen, werken, druggebruik...)

1.2. Ga in gesprek met leerling en/of ouders: wat is er aan de hand?

Je kan hierbij gebruik maken van een overzicht van afwezigheden, je stelt samen met de leerling en/of ouders een geschiedenislijn op, je bekijkt samen de drempels en hulpbronnen, je stelt een ecogram/genogram op.

1.2.1. Overzicht afwezigheden

Het blijft heel nuttig om samen met de leerling/ouder een visueel overzicht van de afwezigheden te bespreken. Veelal hebben de ouders en leerling geen zicht op hoeveel ze aanwezig zijn geweest op school gedurende dit schooljaar.

Eventueel kan je het overzicht van de school samen overnemen op een (outlook)kalender en bij elk volgend gesprek verder aanvullen. Dat maakt de oefening interactief. Leerlingen en ouders krijgen zo ook een beter zicht op de totaliteit van alle gemiste schooltijd, over de Z, B en D codes heen. Essentie van dit gesprek is de bezorgdheid overbrengen over de gevolgen van alle gemiste schooltijd voor hun schoolloopbaan. Welke impact heeft dit op hun slaagkansen, op eventuele studiekeuze volgend schooljaar, enz.?

1.2.2 Drempels en hulpbronnen

Hoe denkt de leerling zelf over de afwezigheden? Wat zijn volgens hem of haar hiervoor de redenen?

Dit kan je meteen in een eerste of tweede gesprek bevragen, wanneer je nog volop aan het inzetten bent op het maken van verbinding en het creëren van vertrouwen. We willen te weten komen wat leerlingen en hun context zelf ervaren, waarvan hebben ze last, wat vinden ze positief of ervaren ze als helpend?

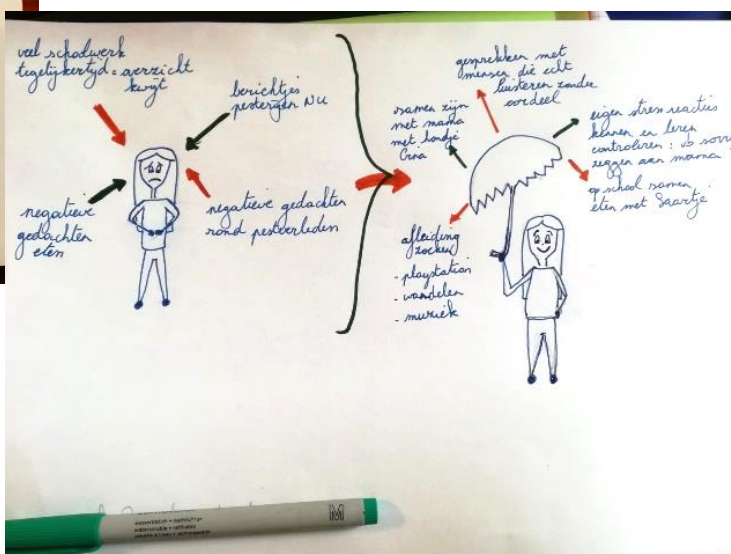
Samen een overzicht maken van **ervaren drempels en hulpbronnen** maakt hun beleving voor jou duidelijker, maar kan ook voor de leerling zelf verhelderend werken. Belangrijk hierbij is om zo min mogelijk in discussie te gaan. Het is hun beleving. Die beleving aftoetsen tegenover de realiteit kan later gebeuren, wanneer je reeds meer mandaat hebt en wanneer je ook feitelijke gebeurtenissen hebt waarmee je dit gesprek op een minder aanvallende manier kunt aangaan.

Hou dit document dus goed bij, want het kan zeer handig zijn om op terug te komen wanneer blijkt dat er toch wel een verschil zit tussen wat ze zelf aangeven en wat jij of de school observeert.

Hieronder zie je een heel eenvoudig voorbeeld.

Tijd	Drempels	Hulpbronnen
Opstaan		
Voormiddag		
Middagpauze		
Namiddag		
Thuis voor school werken		
Gaan slapen		

Met kinderen of jongeren die niet makkelijk in schema's denken, kan je een meer visuele aanpak proberen. Bijvoorbeeld:

1.2.3. Geschiedenislijn

Een andere tool die je kan helpen is de geschiedenislijn.

We gebruiken de geschiedenislijn soms meteen tijdens de fase van de vraagverheldering om goed zicht te krijgen op hoelang de afwezigheidsproblematiek eigenlijk al bezig is. Soms wordt dit pas verder in de begeleiding relevant.

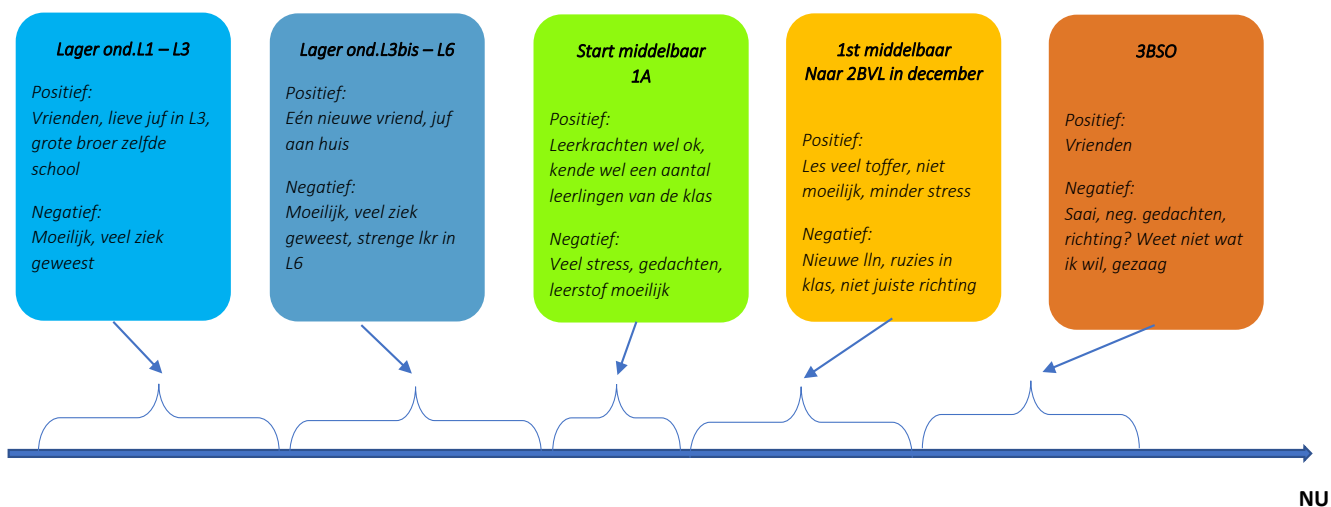
De geschiedenislijn is vooral handig wanneer je wil bevragen hoe de schoolloopbaan tot nu toe is verlopen, bijvoorbeeld als je aanvoelt dat de schoolbinding al langer aan het verwateren was.

Tijdens onze begeleidingen merken we bij jongeren uit het secundair vaak dat er al problemen waren op het niveau van schoolbinding in het lager onderwijs. Of soms is het net de overgang van het lager naar het secundair, dat voor een breuk heeft gezorgd.

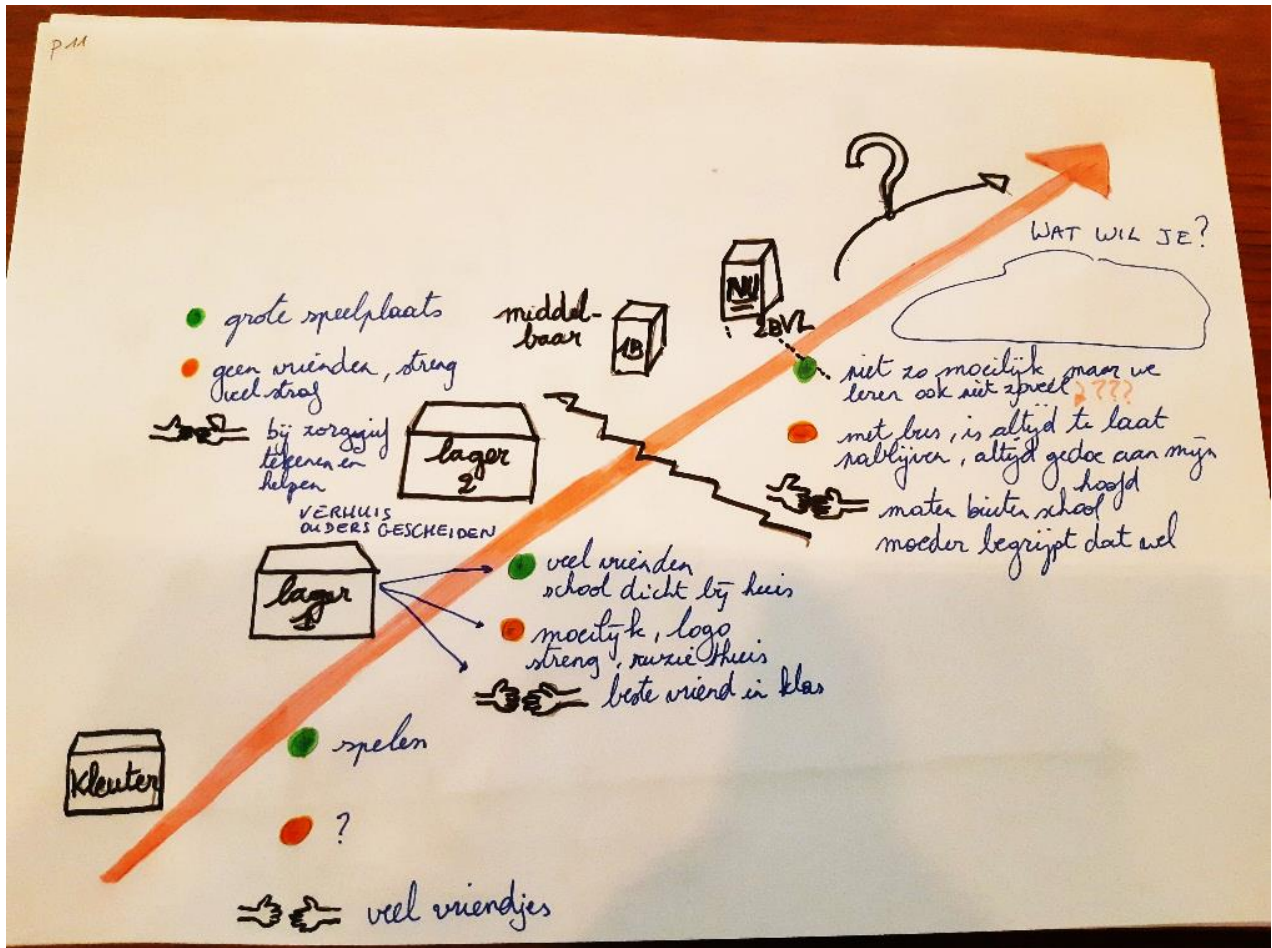
- Negatieve elementen. Wanneer voelde een kind/jongere zich niet meer 'thuis' op school? Wanneer is de jongere voor zichzelf beginnen uitmaken dat naar school gaan weinig kan bijbrengen in het leven? Hierbij stil staan kan essentieel zijn wanneer je voelt dat er nog heel weinig intrinsieke schoolmotivatie is.
- Positieve elementen. Waren er toen ook positieve elementen? Denkt de leerling positief aan een bepaalde persoon terug, en wat maakte dat contact dan zo waardevol?

De geschiedenislijn kan schematisch worden voorgesteld of meer visueel. Hierna vind je een aantal voorbeelden:

Geschiedenislijn van XXX

NU

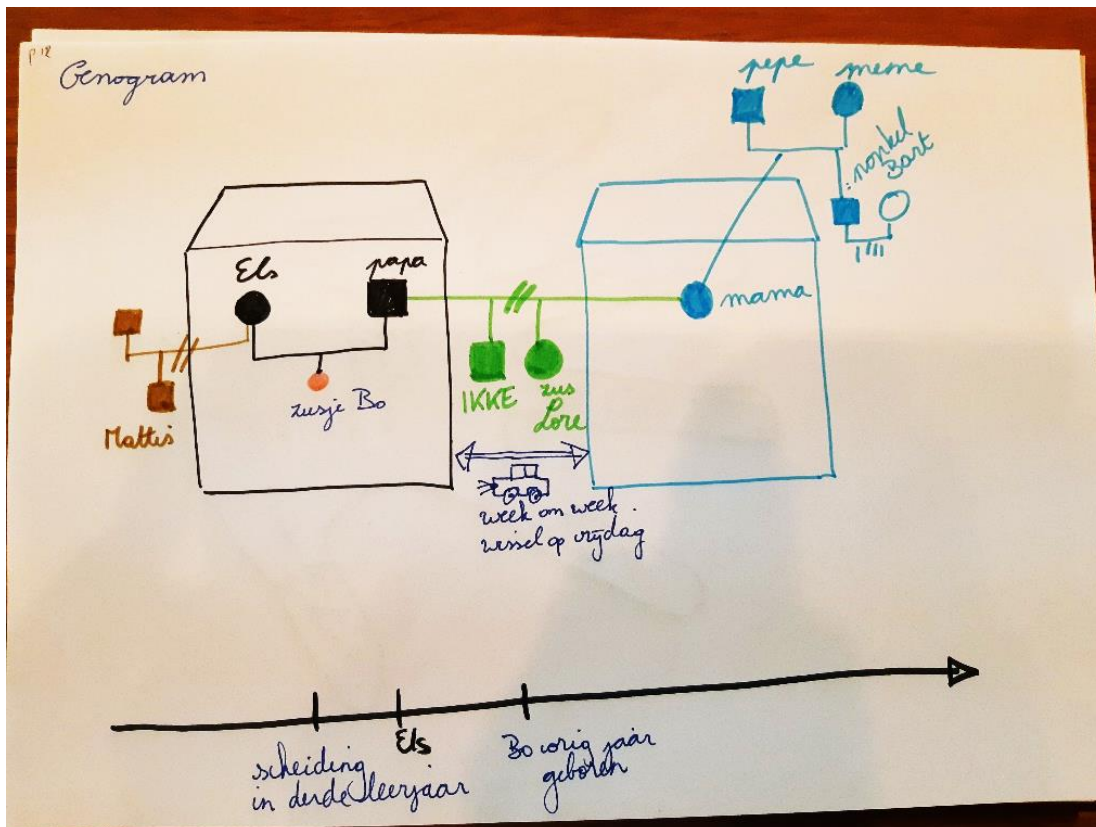
1.2.4 Gezinsnetwerk bevragen

We weten allemaal hoe we een genogram¹ maken, om zicht te krijgen op het gezin en eventueel de ruimere familie. Het kan heel krachtig zijn om hiermee een beetje creatiever aan de slag te gaan.

In gesprek met de leerling, jong en oud, kan je heel visueel werken en meteen zijn of haar beleving rond het gezin bevragen.

De een kan al beter tekenen dan de andere, maar het samen iets op papier zetten kan krachtig werken, omdat je samen symbolen geeft aan de leefwereld van de leerling. Het eindresultaat hoeft geen artistiek meesterwerkje te zijn om toch veel betekenis te hebben voor de leerling. Als je het samen maakt weten zij perfect wat elke lijn of elk symbooltje betekent.

a. ¹ <https://genopro.com/genogram/templates/>

Ook met de ouder kan je dit gesprek voeren. We gebruiken dan vaak het klassieke **genogram**.

- Bij de ouders is het ook een kans om te vragen naar andere hulpbronnen: burens, vrienden, mensen die kunnen bijspringen wanneer dit nodig is = **ecogram**.
- Ook het professioneel hulpverleningsnetwerk in kaart brengen is op dat moment belangrijk. Bij die gezinnen waar er reeds veel hulpverlening aanwezig is, is het helemaal niet verbazingwekkend dat ouders soms zelf niet meer goed weten met wie ze allemaal contact hebben, en al helemaal verward zijn over waarvoor ze bij wie terecht kunnen.

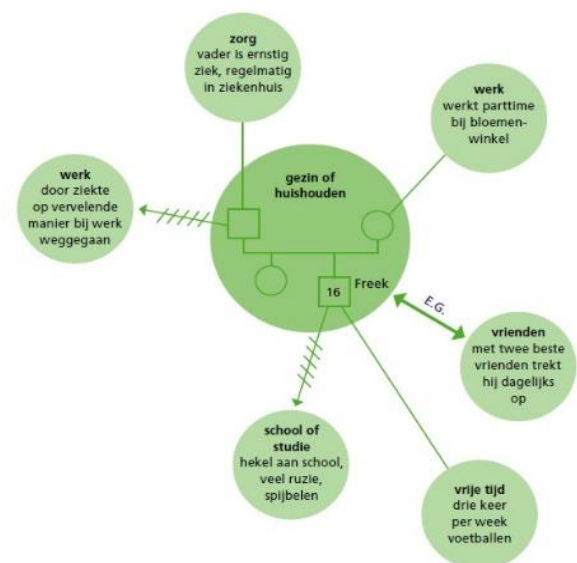
Dit samen met hen in kaart brengen, kan voor hen een grote steun zijn.

Ook dit is een document dat voortdurend kan worden bijgewerkt. Je kan het bestaande netwerk uittekenen, maar eventueel ook mogelijke nieuwe partners een plaats geven wanneer je een gezin tot nieuwe hulpverlening probeert toe te leiden, of wanneer ze reeds op de wachtlijst staan.

Hiernaast een voorbeeld van een ecogram uit **Mantelzorgers en vrijwilligers in beeld**.

Hier wordt vooral gekeken naar de gezinsbelasting.

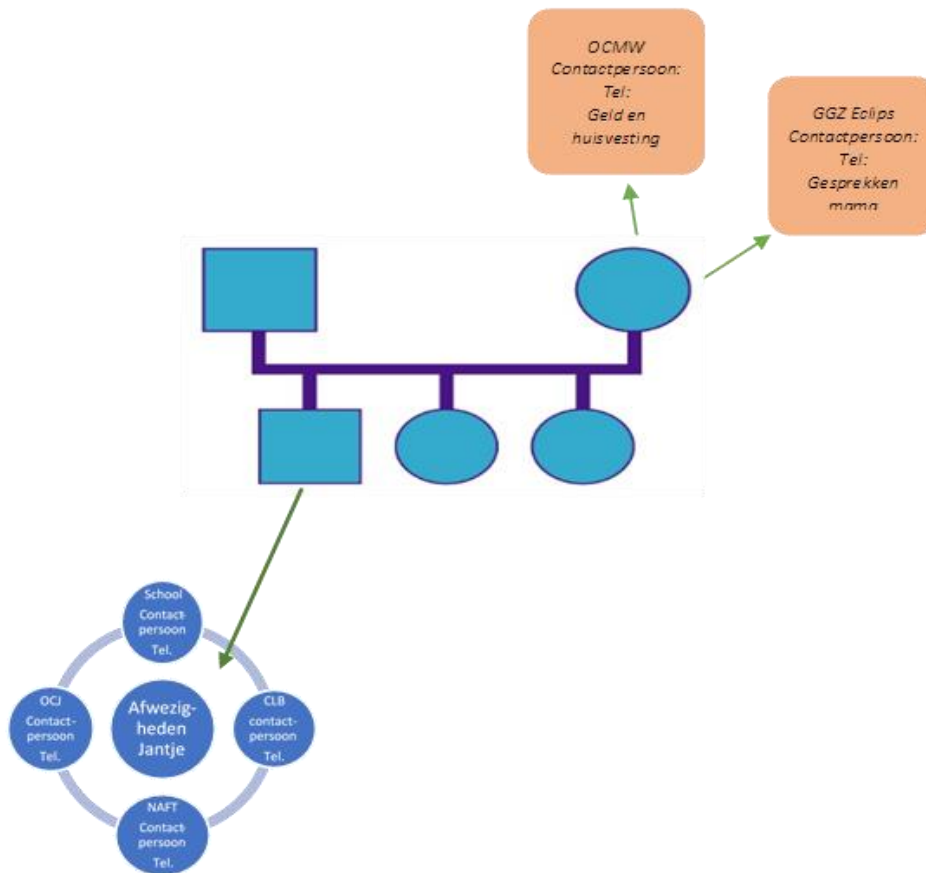
Bij de werkdocumenten achteraan deze bundel kan je nog een ander zelf in te vullen ecogram terug vinden, met daarin welke soort(en) steun een bepaalde persoon uit het sociaal netwerk biedt of welke steun de cliënt biedt aan het sociaal netwerk

Bron: Kruijswijk, W.P., Peters, A., Elferink, J., Scholten, C. en Bruijn, I. de, (2013). Mantelzorgers en vrijwilligers in beeld. Houten: BSL.

Hieronder een zelf in elkaar geknutseld ecogram dat het **hulpverleningsnetwerk** in kaart brengt.

Visueel overzicht van de hulpverlening in het gezin van Jantje

2. Samen komen tot verandering, tot een gezamenlijk actieplan

Je kan proberen toewerken naar verandering eens je:

- goed zicht hebt op de afwezigheidsproblemen (1)
- het voorkomen hiervan (2)
- en de onderliggende problemen (3)
- en je hebt minimaal verbinding kunnen maken met de leerling en zijn ouders.

Ook hier is het als CLB belangrijk om in een beperkt tijdsbestek tot een plan te proberen komen. De doelstellingen waarop je inzet kunnen bij elke casus verschillend zijn. Het belangrijkste aandachtspunt hierbij is dat je probeert te komen tot **een door alle partijen gedeelde doelstelling**.

Dit is bij jongeren die de schoolse binding kwijt zijn geen gemakkelijke opdracht.

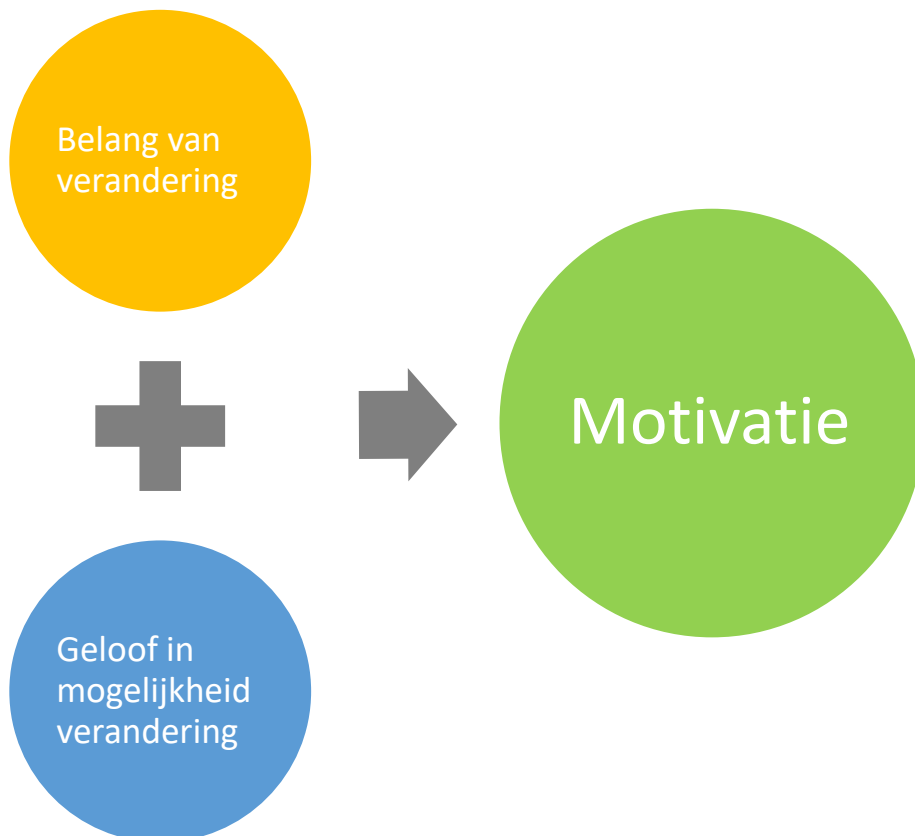
- De school trekt aan je arm: zij willen snel beterschap zien, wat vaak voor hen betekent minder te laat codes en meer aanwezigheden.
- De jongere ziet het schoolse vaak helemaal niet meer zitten en valt nog nauwelijks te motiveren.
- De ouder weet van geen hout pijlen meer te maken, of wil vooral minder door school en CLB opgebeld worden.

Hoe kom je met deze partijen tot een **gedeelde zorg** en een **gedeelde doelstelling**?

Ook hier is het belangrijk te proberen **vertrekken vanuit de intrinsieke motivatie van de leerling**. Wat wil hij/zij/x zelf? Waar kunnen ze zich toe engageren? Wat als de intrinsieke motivatie echt op een laag pitje brandt?

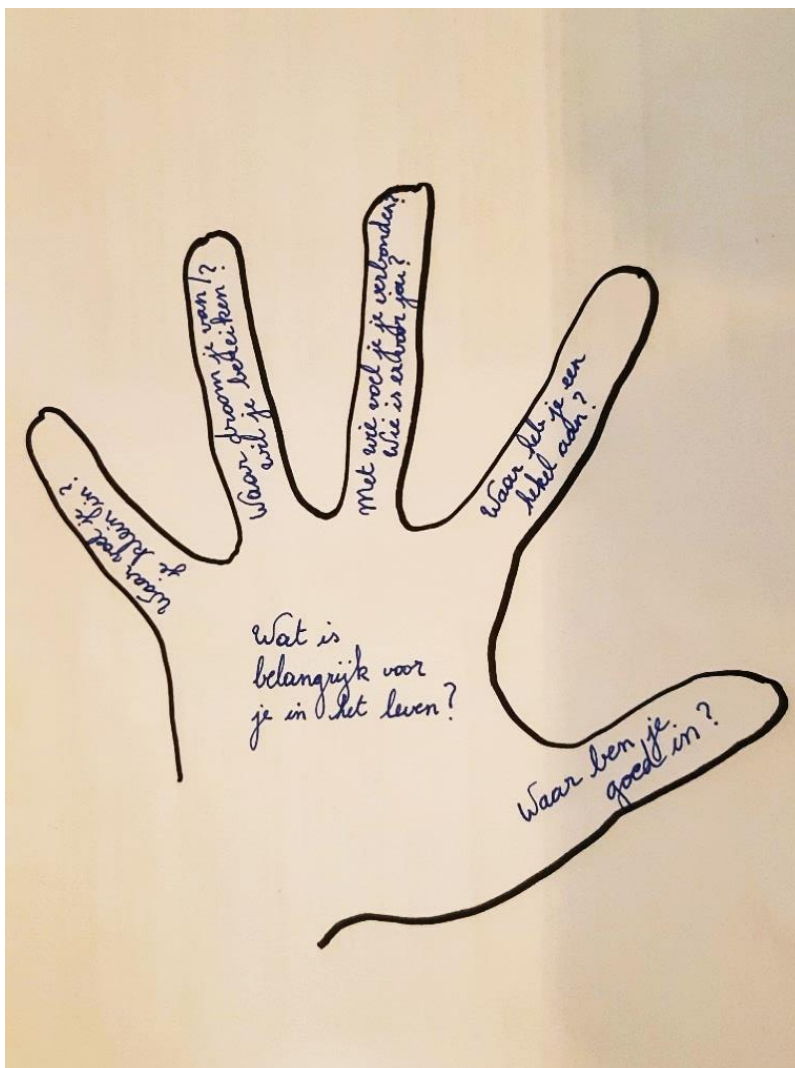
Een solide veranderingsmotivatie stoelt op twee elementen:

1. het belang van verandering zien
2. EN geloven dat verandering mogelijk is.

2.1. Intrinsieke motivatie bij de leerling

Het denkkader van Motiverende Gespreksvoering² biedt veel inzichten rond hoe je kan werken met mensen die (nog geen) hulpvraag hebben of wel aangeven dat ze willen veranderen maar voelen dat ze hiervoor onvoldoende doorzettingskracht hebben.

Een van de veelgebruikte **motivatie methodieken** is samen de volgende vragen beantwoorden:

1. Wat zijn de voordelen van je gedrag WEL veranderen?
2. Wat zijn de nadelen van je gedrag NIET veranderen?

Hieraan gekoppeld kan je ook **het toekomstperspectief** van de leerling bevragen en visueel uitzetten:

1. Als je blijft spijbelen, wat zal er dan in juni door je leerkrachten beslist worden? Waar zal je dan volgend schooljaar staan?
2. Als je nu terug meer naar school gaat, wat wordt er dan terug mogelijk?

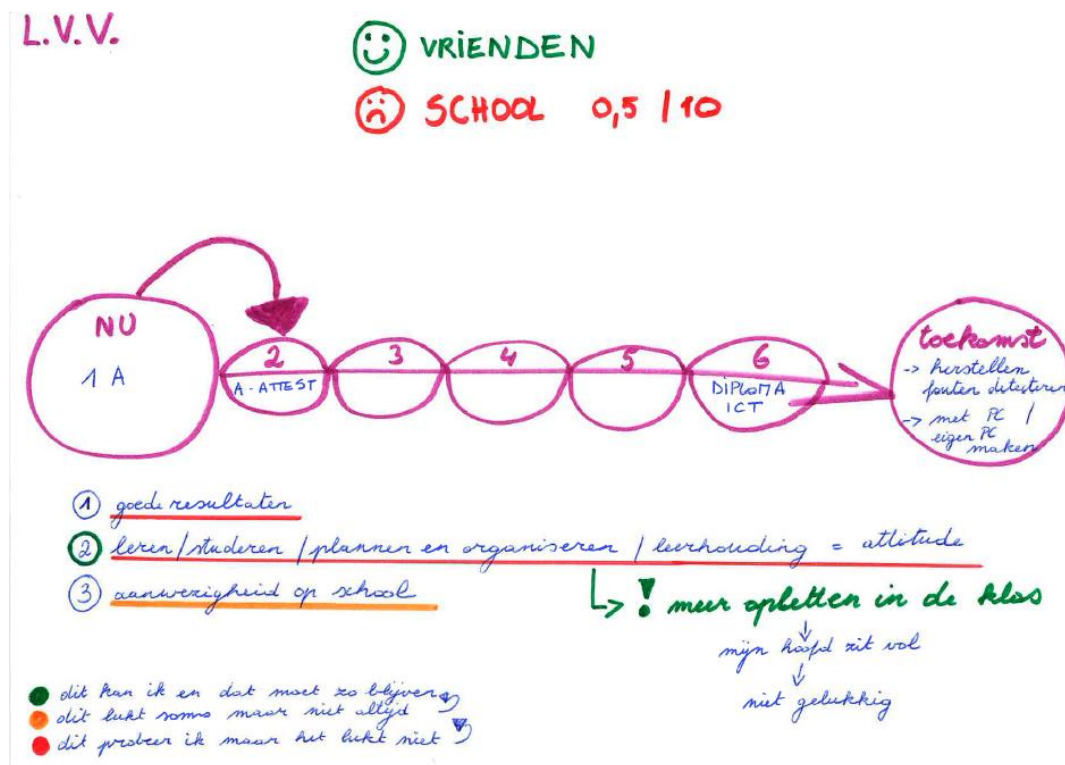
Belangrijk hierbij is dat je het gesprek zo stuurt dat je blijft terugkomen op **de negatieve gevolgen van huidig gedrag verderzetten EN de positieve gevolgen van nieuw gedrag uitproberen**.

² https://www.vad.be/assets/vad_zelfstudietool_motiverende_gespreksvoering

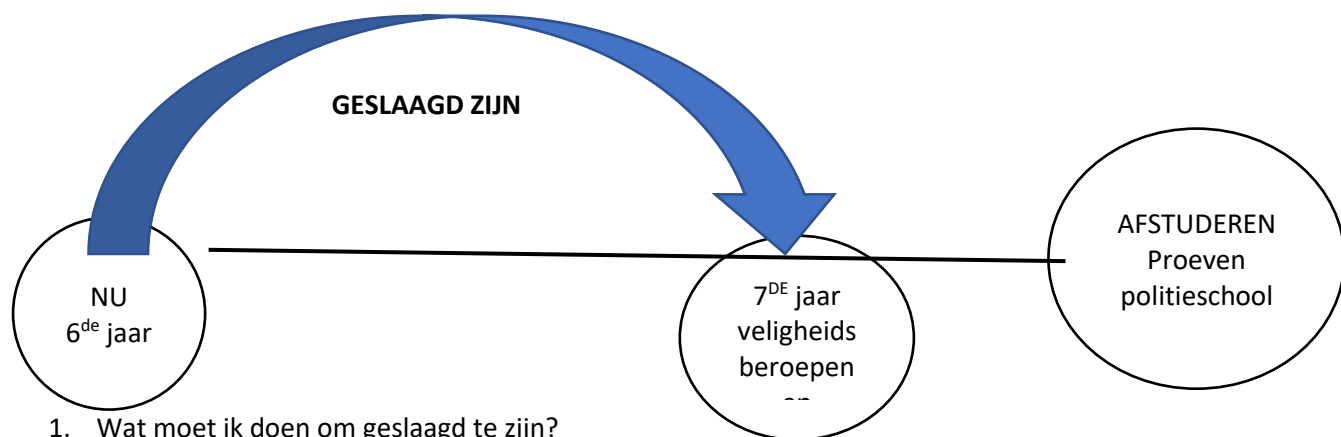
TIP: Het is vaak heel krachtig om dit gesprek met de leerling te voeren samen met een klastitularis of een vertrouwensleerkracht. De leerkracht toont hen een mogelijke toekomst. Valt er dit schooljaar nog iets te redden? De meeste leerkrachten gaan spontaan hard opzoek naar een schools perspectief dat motiverend kan werken. Indien je op voorhand inschat dat een leerling al veel tekorten heeft en dat het moeilijk wordt om dit nog in te halen, is het aangeraden om dit gesprek met de school voor te bereiden, zodat er in dialoog met de leerling toch iets van schools perspectief kan worden geboden.

Hieronder vind je een aantal voorbeelden:

- De toekomstlijn, zelf getekend:

- De toekomstlijn in Word:

1. Wat moet ik doen om geslaagd te zijn?
Geen enkele buis voor mijn GIP
Jaartotaal geen buis op dagelijks werk en examens
2. Wat heb ik nodig om geslaagd te zijn?
Stiptheid !!!
3. Wie kan me daarbij helpen?
GSM, mijn vriendin (samenwerken, motiveren, herinneren, ...), RP, de leerkrachten,
4. Hoe pak ik dat aan? **MOTIVATIE HOUDEN**

Het stellen van gerichte **schaalvragen** kan hierbij de motivatie verder *verscherpen*.

De centrale schaalvragen peilen naar de twee noodzakelijke motivatie-elementen: vertrouwen in en belang hechten aan verandering.

Centrale schaalvragen

1 = helemaal geen vertrouwen - 10 = zeer groot vertrouwen

Als je zou besluiten om.....bvb. vanaf 21u 's avonds niet meer op mijn gsm kijken....., hoeveel vertrouwen heb je dan dat je dit zou kunnen?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

EN

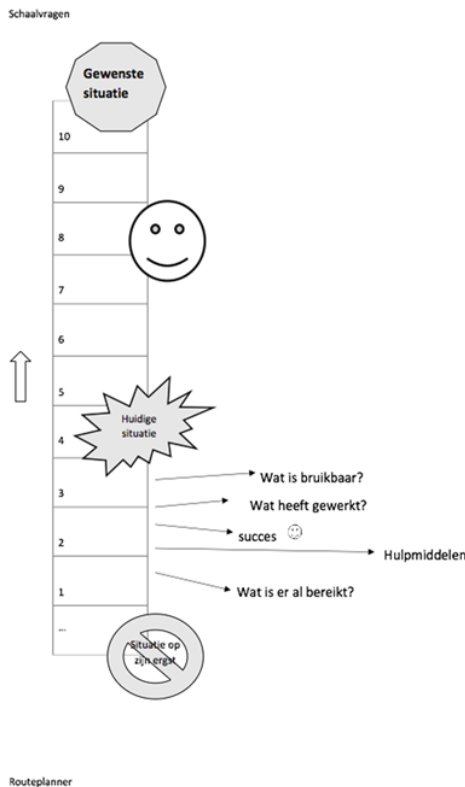
Hoe belangrijk is het voor jou ombvb. 's morgens makkelijker te kunnen opstaan.....?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Aanvullend bij de schaalvragen die peilen naar de bovenstaande noodzakelijke motivatie-elementen kan je een opvolgvraag stellen: waarom kozen ze deze score en niet voor een getal dat (bij voorkeur twee of drie waarden) lager ligt. Door deze vraag te stellen nodig je leerlingen uit luidop te verwoorden wat hen kracht geeft om hun gedrag te veranderen, het proces van het 'ontlocken van verandertaal' in het Motiverende Gespreksvoering jargon.

Opvolgvraag

Wat maakt dat je jezelf een 5..... hebt gegeven en bijvoorbeeld geen2.....?

2.2. Samen bepalen van een haalbare doelstelling

Hopelijk heb je met bovenstaande technieken wat motivatie bij de jongere kunnen losweken, en kan je met de leerling spreken over haalbare doelstellingen.

Haalbare doelstellingen zijn bijvoorbeeld:

- Zal de leerling proberen een bus vroeger te nemen zodat hij/zij/x niet steeds meer te laat komt?
- Zal de leerling ook naar school komen als hij/zij/x negatieve gedachten heeft? Op voorwaarde dat hij/zij/x uit de klas mag als het hem te veel wordt?
- Zal de mama haar kind pas thuishouden bij koorts of overgeven?

We vragen een engagement van de leerling en de ouders. We zetten dit samen op papier, zodat we de doelstelling doorheen de tijd kunnen vasthouden.

De leerling engageert zich om iets te doen dat hij/zij/x moeilijk of lastig vindt. Het is belangrijk dat hij/zij/x zich gesteund weet. Soms dienen er ook drempels verlaagd te worden om bepaalde doelstellingen haalbaar te maken.

Indien de leerling kan aangeven dat hij/zij/x vaker naar school wil komen, is het belangrijk dit in een actieplan te gieten, zodat iedere persoon rond de leerling zijn steentje kan bijdragen.

2.3. Komen tot een gezamenlijk actieplan

Het woord actieplan klinkt gewichtig. Dat hoeft het niet te zijn. We vertrekken van haalbare doelstellingen, dus moeten de stappen daar naartoe ook haalbaar zijn.

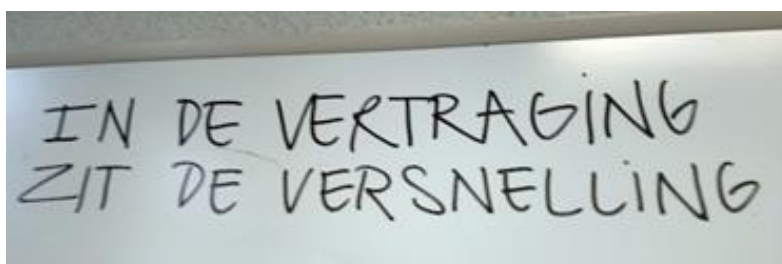
In een actieplan neem je op **wie wat op welke termijn** zal doen, zodat de leerling zijn doelstelling kan bereiken.

Sommige acties kunnen *rechtstreeks verband* houden met de gekozen doelstelling, zoals je wakker vroeger zetten zodat je die vroegere bus haalt.

Andere acties hebben *via een omweg impact* op de doelstelling. Denk hierbij aan het samen opgestelde overzicht van drempels en hulpbronnen. Acties die drempels naar omlaag helpen of die ervoor zorgen dat hulpbronnen worden aangesproken, dragen onrechtstreeks bij tot het verwezenlijken van de doelstelling.

Je hebt in je traject met de leerling sterk ingezet op het **maken van verbinding** en het **ontlokken van intrinsieke motivatie**. Wanneer je samen een actieplan opmaakt is het cruciaal dat de leerling zich zoveel mogelijk **eigenaar** van het plan kan voelen, alleen dan zal hij/zij/x er ten volle voor gaan. Soms betekent dit dat de geformuleerde acties en doelstellingen naar ons aanvoelen (of dat van de school) niet ver genoeg gaan. Wij/zij verwachten sneller meer.

Ervaring leert echter dat overhaast te werk gaan meer kwaad dan goed doet. Heel wat leerlingen zullen sociaal wenselijk reageren bij het opmaken van een actieplan, maar op dergelijke fragiele poten wankelt de stoel al snel. **Soms zit in de vertraging de versnelling.**

Vanzelfsprekend kan op dit punt een **spanningsveld** ontstaan tussen het perspectief van de school en het perspectief van de leerling. In onze rol proberen we een brug te slaan tussen beiden. Indien de afstand tussen beide standpunten echter te groot blijft, kan het ook onze rol zijn om hierover met de leerling het gesprek aan te gaan. Indien je inschat dat de school zijn eisen niet kan of wil aanpassen, is het in het belang van de leerling dat hij/zij/x dit ook correct kan inschatten zodat deze factor mee in overweging kan genomen worden wanneer over een realistisch toekomstperspectief wordt nagedacht.

Gelukkig kan je in veel gevallen wel tot een door iedereen gedragen en realistisch actieplan komen. Dit helder op papier zetten biedt een houvast.

Hieronder vind je een voorbeeld van een beknopt, makkelijk in te vullen en overzichtelijk actieplan.

Naam leerling			
Doelstelling	Acties d.d.	Evaluatie d.d.	Bijsturing d.d.
Leerling			
Ouder 1			
Ouder 2		0	
Lkr 1			
Lkr 2			
Zorgcoö			
Linbeg			
CLB			
Andere			

- DOEL

- HUIS IN GENT
- NIEUW JOB + RUITTE VOOR VRIJE TIJD VO SPOR
- (DIPLOMA) → SCHOOL → JAAR PER JAAR
- ↳ VTO 4 JAAR
- ↳ DTO 3 JAAR

- MOTIVATIE

- 5 DAGEN PER WEEK BEZIG TIJN
- STRUCTUUR

- WAT HELPT ME?

- VOOR IK HETS DEE, MOET HET DUIDELIJK TIJN
- BEGELEIDING

- WAT VIND IK MOEILYK?

- STARTEN OP EEN NIEUWE SCHOOL
- HET IDEE DAT HET TE NOEITIK ZAL TIJN
- WAT MOET IK STUDEREN VOOR WELKE JOB?
- EEN IDEE VERANDEREN IN MIJN HOEFD

VOLTYDS ONDERWIJS =

- 5 DAGEN PER WEEK SCHOOL
- 4DE JAAR + TOELATINGSKLASSEN ^{BSO}
- ELKE DAG AANWEZIG
- OPLEIDING?
- SCHOOL?

DEELTYDS ONDERWIJS =

- 2 DAGEN SCHOOL, 3 DAGEN TRAJECT
- 2DE GRAAD AV + BGV CERTIFICAT
- ELKE DAG AANWEZIG
- OPLEIDING?
- SCHOOL?
- TRAJECT?

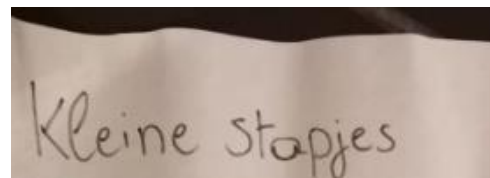
✓ SANITAIR (Cursus voor 2 jaar)	✗ DEELTYDS
✓ 5 DAGEN SCHOOL	✗ HOLSTRAAT (min)
() + HANA	✗ HOUTBEWERKING
✓ IK WIL NOG LANG NAAR SCHOOL GAAN	✗ LOGISTIEK ASSISTENT
✓ 3 ^o JAAR BSO	✗ STOPPEN OP 18 JAAR
✓ EDUGO: BE- en BSLAATS IN 3 JAAR	✗ KTA MOBI
✓ IK WIL STUDEREN	✗ HET IS NOG TE VLOEG ON TE GAAN WERKEN
WWW. ONDERKIEZER.DE	

Onmisbaar aan elk goed actieplan zijn de **op voorhand ingebouwde evaluatie- en bijsturingsmomenten**.

Het is voor een leerling met een spijbelproblematiek enorm belangrijk zich goed opgevolgd te weten, erop aan te kunnen dat wat werd afgesproken ook opgevolgd wordt. Niet om onmiddellijk met de vinger te wijzen als het een keertje niet lukt, wel om *aan te moedigen* en *tijdig de afspraken* te kunnen *bijsturen* als iets niet blijkt te helpen. Een leerling die gewoon is van tussen de mazen van het net te glippen moet merken dat iedereen samen werkt en iedereen oog voor hem of haar heeft. Niet om hem of haar te viseren, maar om er voor hem of haar te zijn.

Soms geloven leerlingen er zelf niet meer in, en is het aan ons, om het vlammetje vertrouwen in leven te houden, wanneer hij/zij/x dat even zelf niet meer kan. Door nabij te zijn en nieuwe kansen te geven.

2.4. Flexibel leertraject

2.4.1 Stel individueel aangepaste doelen

Voor sommige leerlingen zijn de problemen te complex en is de last te groot. Blijven hameren op fulltime naar school gaan levert weinig op en kan verder afhaken in de hand werken. Soms is elke dag op tijd naar school gaan gewoon niet mogelijk, is dit geen haalbare te motiveren doelstelling.

Dan is een flexibel of aangepast leertraject een optie. Vanzelfsprekend is het belangrijk dat een school hier ook achter kan staan, anders heeft dit geen kans op succes.

Wat kan je doelstelling dan wel zijn?

Binnen het Steunpunt proberen we steeds te vertrekken vanuit het perspectief van de leerling.

Over welke toekomst durft hij/zij/x zelf te dromen?³ Kan je vanuit die droom, hoe nabij of ver in de toekomst die ook ligt, komen tot haalbare subdoelstellingen?

We zoeken naar een gedeelde noemer: een actie of doelstelling waarvoor zowel de leerling als zijn brede omgeving zich kan engageren. Ook kleine stapjes helpen een jongere op weg naar een zinvolle schoolloopbaan.

Het wettelijke kader van de leerplicht helpt ons hier op weg. De leerling weet eigenlijk wel dat hij/zij/x naar school moet. Je kan bespreken dat onze maatschappij het belangrijk vindt dat **elk kind en elke jongere zich kan ontwikkelen**. Dit is wat de maatschappij van elke minderjarige en zijn context minimaal verwacht.

De weg hier naartoe kan wel verschillend zijn: regulier schoollopen, schoollopen via een aangepast flexibel traject, een periode niet naar school gaan maar ondertussen wel actief bezig zijn met aangepaste doelen...

Belangrijk hierbij is dat met alle partijen een transparante dialoog wordt aangegaan over het gekozen traject, en wordt bekeken op welke termijn welke stappen haalbaar zijn.

2.4.2 Opbouwen, afbouwen, bijsturen

We zien vaak dat leerlingen een deeltijds schooltraject heel comfortabel vinden en zich al snel beter beginnen voelen.

Voor de school is het verbeterd welbevinden een positief teken (wat het vanzelfsprekend ook is), en daarom wil de school snel terug opbouwen. Leerkrachten zien juni en de eindmeet snel naderen, en vrezen leerachterstand. Dit is heel begrijpelijk, maar anderzijds kan te snel terug opbouwen veel van wat je hebt opgebouwd terug kapot maken. Net wanneer de leerling terug wat comfort ervaart, net wanneer hij/zij/x voor het eerst sinds lang terug het gevoel krijgt een beetje te kunnen ademhalen, wil zijn context vaak dat hij/zij/x alweer meer hooi op de vork neemt. Dat is nog niet het moment om terug meer te gaan verwachten. Maar wanneer dan wel?

De doelstelling bijsturen moet in *transparant overleg* gebeuren. Met voldoende ruimte voor de ervaring van de leerling. Het is een voortdurend afwegen tussen wat de draagkracht van de leerling is en wat de positieve consequenties van opbouwen kunnen zijn.

³ Podcast: <https://stad.gent/nl/onderwijscentrum-gent/nieuws-evenementen/operatie-geslaagd-podcast>

Daarom is het een must om meteen bij de start expliciet de verwachtingen te benoemen die samengaan met de aangepaste trajecten.

We denken dan aan volgende elementen:

- **Haalbaarheid**

Is het individueel aangepast weekrooster haalbaar?

Combinatie van school, thuis zelfstandig taken maken en bijvoorbeeld een time out, kan zwaarder uitvallen dan oorspronkelijk gedacht. Niet alle jongeren vinden het gemakkelijk om de verschillende elementen waaruit hun week bestaat te combineren.

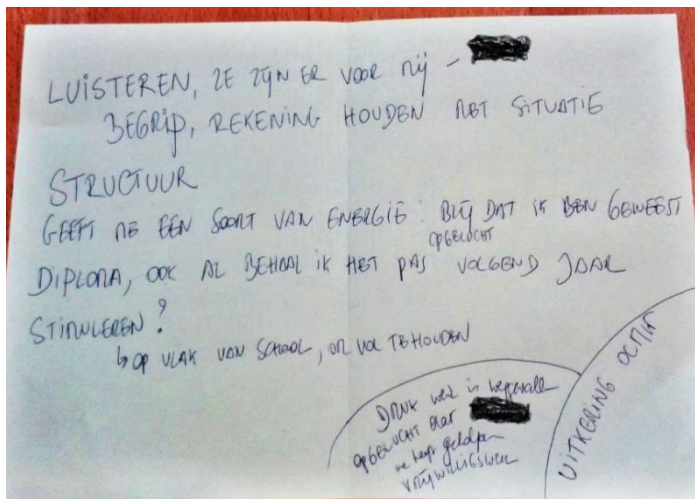
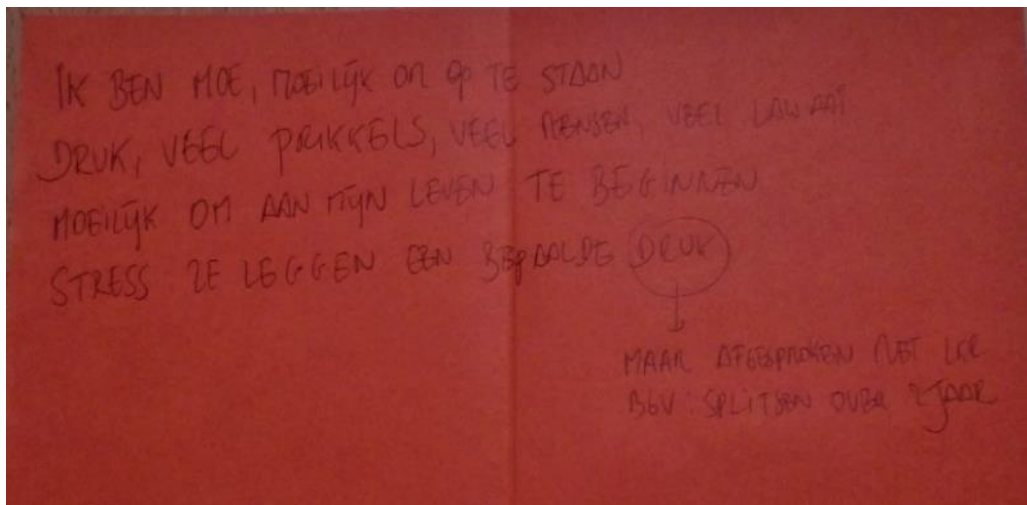
- **Tijd**

Hoe lang zal het aangepaste traject duren? Een tweetal maand, tot einde schooljaar, ... ?
En hoe zal hierover worden beslist?

- **Evaluatie**

Op welke manier verloopt de evaluatie tijdens deze periode?
Heeft dit gevolgen voor kansen op het overgaan naar het volgende jaar?
Hoe zullen toetsen/examens worden afgelegd?

Enkele voorbeelden:

2.5. Contact opnemen

Wanneer heb je een gesprek op school, wanneer doe je een huisbezoek, wanneer kunnen sociale media een rol spelen? Ze hebben elk hun eigen functie en kracht. Het is zaak te weten wanneer wat in te zetten.

Een gesprek **thuis** bij de leerling biedt de mogelijkheid snel op een andere manier contact te leggen. Als hulpverlener ben je plots een gast in hun huis en kom je op een heel andere stoel te zitten. Dat is soms een bevreemdende gewaarwording. Tegelijkertijd is het een ontzettend cadeau. Net bij die mensen bij wie dit normaal gesproken moeilijk verloopt, lukt het op deze manier soms wel om verbinding te maken. Dat is de kracht van het huisbezoek. Heb wel oog voor hoe de leerling en de ouder zo'n huisbezoek ervaren. Willen zij je deze blik in hun privéleven wel bieden? Probeer zoveel als mogelijk huisbezoeken op afspraak te laten verlopen.

Moet dan elk gesprek thuis gebeuren? Neen, natuurlijk niet. Gesprekken in een meer **formele setting** hebben ook voordelen:

- Net zoals wij verschillende rollen hebben in het leven, heeft een jongere dat ook. Het is soms makkelijker om over het schoolse te spreken op school.
- Gesprekken in een meer formele setting beklemtonen het ook als je eens de puntjes op de i wilt zetten. Wanneer je probeert te komen tot aflijnen van de doelstelling bijvoorbeeld, of wanneer je een gedeeld actieplan op wilt stellen.
- Ook wanneer je de bal duidelijk in het kamp van de leerling wilt laten, kan een afspraak in een rustige ruimte met een tafel en een paar stoelen een grote meerwaarde bieden.

En dan hebben we nog de **sociale media**.

Een gepast gebruik van sociale media kan de functie van lijm tussen de face to face contacten vervullen waardoor je nabij blijft ook wanneer leerlingen zelfstandig in hun leven stappen aan het zetten zijn. Korte berichtjes zoals "Hoe is het geweest?", "Is het gelukt?", "Waar ben je?", "Goed gedaan!", "Ik ben er, als er iets is," kunnen meer betekenen dan een gesprek van een uur. Het toont dat je aan hen denkt, ook wanneer je niet samen aan tafel zit. Het houdt de verbinding levendig, ook wanneer je niet altijd de tijd hebt om elkaar face to face te zien.

Wees voorzichtig met sociale media, want vele zijn onvoldoende beveiligd en houden dus privacy risico's in. Beperk dus, wanneer mogelijk, de inhoudelijke info die je in die berichtjes zet en gebruik het medium vooral om contact te leggen en contact te houden.

Tot slot zijn er ook een heel scala aan mooie online tools die je begeleidingstraject een extra dimensie kunnen geven. We verwijzen hiervoor graag naar de opleidingen Blended hulpverlening. Achteraan deze bundel onder [bijlage 2: Blended hulpverlening](#) vind je een aantal courante websites en online tools terug.

2.6. Conclusie

Het bovenstaande schetst een beeld van een kort maar krachtig begeleidingstraject. Dit is bruikbaar voor leerlingen met spijbelproblemen, maar kan eigenlijk bij alle leerlingen die de schoolbinding dreigen te verliezen gebruikt worden. Niet alle tools moeten bij elke leerling gebruikt worden. Dat is vaak niet haalbaar en soms ook niet wenselijk. Belangrijk is vooral dat je als CLB'er op een bewuste en doordachte manier een traject uitstippelt en dat je weet met wie je, wanneer en met welk doel een gesprek wilt voeren.

Heel wat CLB-collega's zien een nood bij een kind of jongere en bijten zich vast. Ze willen iets betekenen en iets veranderen. Dat is prachtig, en vaak ook de reden waarom we onze job graag doen! Maar jammer genoeg kunnen we niet alle leerlingen de tijd geven die ze nodig hebben. Merk je dat er

(a) meer langdurige, (b) meer aanklampende, (c) meer specifieke/deskundige begeleiding nodig is? Dan kan je, binnen de begeleiding met de leerling en zijn context, toewerken naar het inschakelen van gepaste hulp.

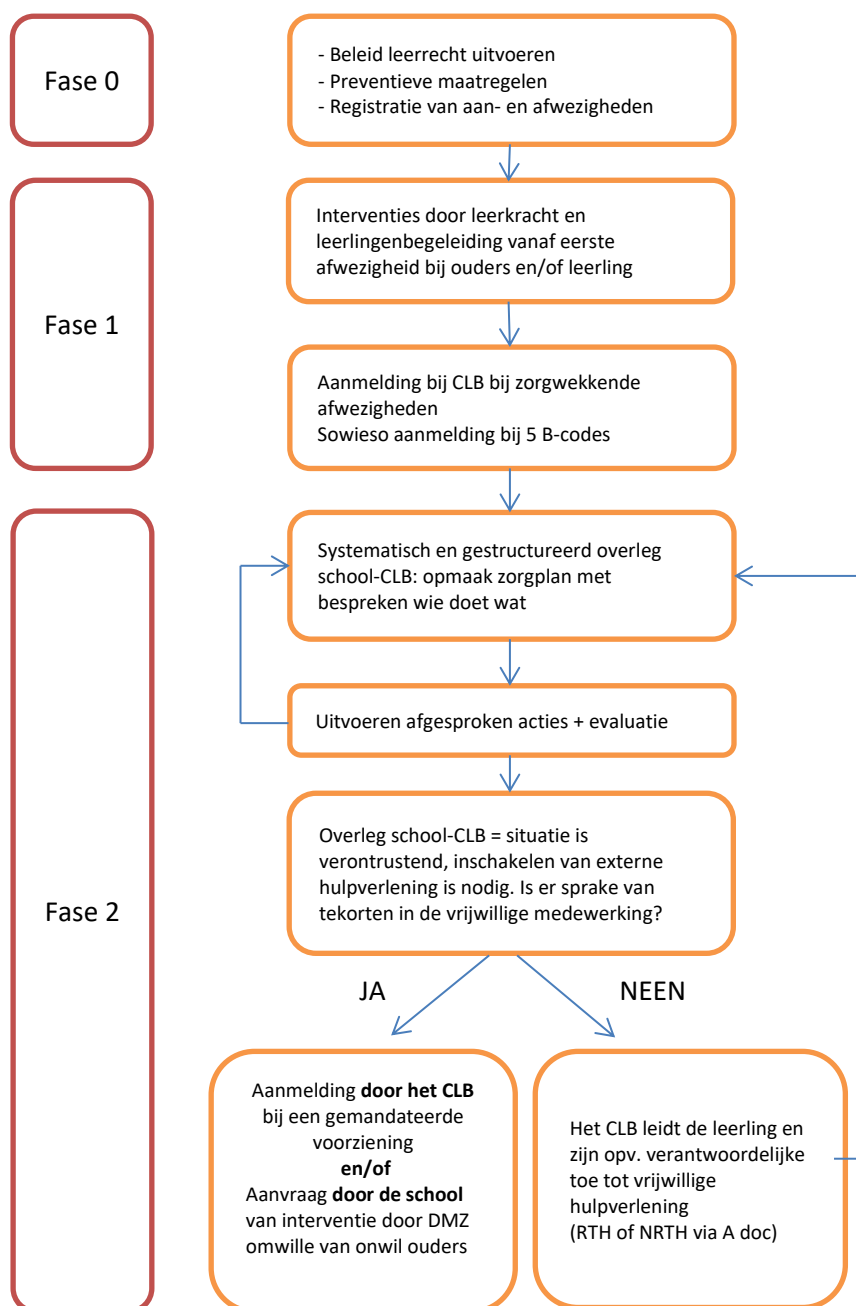
Vanuit het Steunpunt Leerrecht & Leerplicht ontvangen we meldingen van CLB'ers die geprobeerd hebben om, samen met de school, de leerling terug aan boord te trekken, maar aanvoelen dat er meer nodig is. Wanneer je op dat punt staat, aarzel dan niet om ons te contacteren.

Naast het Steunpunt zijn er gelukkig nog heel wat diensten die iets kunnen betekenen voor deze leerlingen. In het volgende onderdeel gaan we dieper in op het inschakelen van gepaste hulp.

Deel 2 Externe hulp en onderlinge afstemming

1. Gepaste hulp

We hernemen nog eens de flowchart van het Gents Spijbelactieplan.

Binnen deze flowchart wordt de vraag gesteld of er sprake is van verontrusting en of er tekorten zijn in de vrijwillige medewerking. Deze vraag valt vaak niet met een simpele ja of neen te beantwoorden. We bekijken wat meer ten gronde.

1.1 Vrijwillige hulpverlening

Wanneer we als CLB inschatten dat er nood is aan externe hulp, is het onze opdracht om dit met de leerling en zijn ouders te bespreken.

Een overzicht van recente initiatieven met betrekking tot schooluitval⁴.

- Sommige initiatieven kunnen door de school worden ingeroepen en richten zich vooral op het versterken van fase 0 en fase 1 binnen het zorgcontinuüm.
- Andere initiatieven richten zich op individuele leerlingen, en de aanmeldingen verlopen via de CLB-medewerker.
- Naast deze initiatieven, die rechtstreeks op de verhoogde kans op schooluitval proberen ingrijpen, kan er ook op vele andere domeinen hulp nodig zijn.

Een krachtig begeleidingstraject zorgt ervoor dat de ondersteuningsnoden van de leerling en zijn of haar gezin duidelijk zijn. Is er sprake van een gedeelde bezorgdheid en willen de leerling en zijn of haar context hulp om zo beter verandering in de zorgwekkende situatie te brengen? Dan kan je hen begeleiden naar vrijwillige hulpverlening: rechtstreeks toegankelijke hulp (RTH) of via een A-document naar niet-rechtstreeks toegankelijke hulp (NRTH).

Een goede match vinden met een bestaand hulpverleningsaanbod is niet altijd eenvoudig. We worden allemaal geconfronteerd met ellenlange wachtlijsten en soms enge toelatingsvoorwaarden waarbinnen we onze leerling vaak niet perfect in gewrongen krijgen. We kennen allemaal het rondbellen en zoeken naar een aanbod op maat.

Soms hapert dit proces echter omdat de medewerking van de leerling en zijn gezin onvoldoende is om beweging binnen het begeleidingstraject mogelijk te maken. Dan hebben we als hulpverlener ondersteuning nodig van iemand die het mandaat heeft om het wettelijk kader (van de leerplicht en ruimer, het recht van de minderjarige op zelfontplooiing) telkens opnieuw in het gesprek binnen te brengen en vast te houden.

Dit brengt ons bij een belangrijk scharniermoment binnen onze begeleidingstrajecten: de aanmelding bij een gemandateerde voorziening.

1.2 De gemandateerde voorziening

Er zijn twee gemandateerde voorzieningen:

- Het Ondersteuningscentrum Jeugdzorg (OCJ);
- Het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling (VK).

Kiezen tussen een aanmelding bij het OCJ of het VK is niet altijd zo eenvoudig.

Beide diensten hebben eenzelfde mandaat en regelgevend kader, maar een verschillende expertise. De aanmelder schat zelf in of het over kindermishandeling dan wel over een verontrustende opvoedingssituatie gaat.

Zij maken de volgende tweedeling:

⁴ Dit overzicht kan steeds bij een steunpunt medewerker bekomen worden.

- Minderjarigen waarvan de ontplooiingskansen/ integriteit bedreigd zijn
 - Verontrustende opvoedingsituaties die jongeren schaden
- **Ondersteuningscentrum Jeugdzorg (OCJ)**

- Situaties van kindermishandeling / seksueel misbruik
 - Hoog Conflictueuze echtscheidingen
- **Vertrouwenscentrum kindermishandeling (VK)**

Het indienen van een M-document (vaak wordt gesproken over M-doc) doe je altijd **in overleg met je team**.

Hierbij dienen we twee overwegingen te maken die door de gemandateerde voorzieningen zelf als volgt worden geformuleerd:

1. Is er sprake van een Verontrustende (Opvoedings)Situaties?

- De ontwikkelingskansen van een minderjarige zijn bedreigd.
Bv. ouders sturen hun kind niet naar school.
- De (psychische, fysieke of seksuele) integriteit (we spreken ook over welzijn/veiligheid) van een minderjarige is aangetast.
Bv. een kind wordt geslagen of misbruikt.

2. Is er sprake van Maatschappelijke Noodzaak?

De samenleving vindt het nodig om tussenbeide te komen.

Bv. als de hulpverlening niet goed loopt en/of omdat een jongere of zijn ouders niet meer willen of kunnen meewerken.

Vertaald naar ernstige spijsbelp Problemen betekent dit meestal de volgende twee afwegingen:

1. Zorgen alle afwezigheden samen ervoor dat de ontwikkeling van de leerling in het gedrag komt? ➡ Ja = verontrusting (VOS)
2. Er is sprake van tekorten in de medewerking tussen de leerling en zijn context aan de vrijwillige hulpverlening? ➡ Ja = maatschappelijke noodzaak (MANO)

Samen vormen deze elementen de grond voor een aanmelding bij een gemandateerde voorziening. We bespreken ze iets meer in detail.

1.2.1 Verontrusting

De situatie is zorgwekkend. We schatten in dat verandering brengen in de situatie noodzakelijk is.

Dan hebben we de opdracht onze bezorgdheid te benoemen naar de leerling en zijn context. Eerlijk, rechtstreeks, duidelijk.

Het is niet ongewoon om dit spannend of zelfs beangstigend te vinden. Maar ervaring leert dat wanneer het hoge woord eruit is, vaak opluchting komt. Zowel bij het gezin als bij de hulpverlener. De olifant in de kamer werd benoemd en op dat moment krijg je als hulpverlener de kans om je betrouwbaar te tonen. Wat de verontrusting ook is, of het nu over geweld gaat of over een vermoeden van middelenmisbruik, over zelfmoordgedachten of over automutilatie, door je bezorgdheid te benoemen, laat je zien dat dergelijk gedrag niet kan of zorgwekkend is, maar dat je desondanks naast hem of haar wil blijven staan.

Het is vaak op het scherp van de snee dat een begeleidingsrelatie gesmeed wordt, dat vertrouwen verleend wordt en dat je kan vooruit geraken.

1.2.2 Maatschappelijke Noodzaak (MANO)

Wanneer we afwegen of er sprake is van maatschappelijke noodzaak, stellen we ons de vraag of de medewerking van de leerling en zijn context voldoende is om een krachtig begeleidingstraject te kunnen lopen.

Soms is deze vraag makkelijk te beantwoorden. Soms is deze afweging moeilijk, bijvoorbeeld wanneer de leerling wel zegt akkoord te gaan met je hulpverleningsvoorstel, maar toch niet tot actie komt. We zien dan *tekorten in de kwaliteit van de medewerking*.

We verstaan hieronder bijvoorbeeld volgende situaties:

- De jongere en zijn ouders gaan akkoord met hulp. Maar de wachtlijst is ontzettend lang en in tussentijd is er sprake van grote verontrusting (bv. bij leerlingen met totale schoolweigering) waardoor je niet gewoon kan wachten totdat de voorgestelde hulp kan opstarten. Er moeten in afwachting reeds kleine tussenstappen gezet worden, en dit verloopt zeer moeizaam.
- Mensen kunnen op moment van grote nood een hulpvraag stellen, maar zodra de crisis iets is gaan liggen, verdwijnt de hulpvraag weer.
- Een gezin gaat akkoord met de voorgestelde hulp, maar als hulpverlener schat je in dat de kans groot is dat eenmaal de wachttijd is doorlopen, het gezin alsnog zal afhaken (= schijnmedewerking).
- De ouder wil hulp maar de jongere niet, of andersom.
- De ene ouder wil hulp maar de andere ouder weigert.

De tekorten in de samenwerking zijn echter niet altijd zo duidelijk. Soms slaag je er niet in om, ondanks a je inzet, een begeleidingstraject met de leerling en zijn context op te starten. Situaties waarbij een dialoog moeilijk tot stand komt, waarbij er wantrouwen is en je geen helder zicht op de situatie kan krijgen. Situaties waarbij mensen je aangeven dat ze geen hulp willen en je vaak voor een gesloten deur komt te staan.

In dergelijke situaties, wanneer de afwezigheden van dien aard zijn dat ze de ontwikkeling van de leerling in het gedrang brengen, overweeg je samen met je team of je de stap naar een gemandateerde voorziening moet nemen.

1.3 En wat met politie?

Naast de stap naar een gemandateerde voorziening kan het ook zinvol zijn om **de Dienst Maatschappelijke Zorg** van de politie in te schakelen.

Zij kunnen iets betekenen in twee situaties:

1. Omwille van **onwil bij de ouder** is de leerling zorgwekkend vaak afwezig.

Het is de ouder die zijn of haar kind niet stimuleert om naar school te gaan.

Bij lagereschoolkinderen betekent dit vaak gewoon dat een ouder zijn of haar kind regelmatig niet naar school brengt.

Bij oudere kinderen betekent dit soms ook dat ouders kinderen bewust thuishouden.

2. Er is **angst voor een ontwikkeling van delinquentie**.

Het CLB en de school zijn verontrust over de leerling. Er is een vermoeden dat hij/zij/x met verkeerde dingen bezig is.

Spijbelen is hier niet de centrale reden voor aanmelding bij de politie.

Het onderscheid tussen beide situaties is heel belangrijk: de aanmelding gebeurt op een verschillende manier en ook de interne procedures binnen de Dienst Maatschappelijke Zorg van de politie verloopt in de twee gevallen anders.

We zoomen in op de stappen die je moet nemen:

1. **Bij spijbelgedrag ten gevolge van onwil van de ouders: contact opnemen met de Dienst Maatschappelijke Zorg (DMZ)**

- ② De school dient een aanmelding in bij DMZ via een standaard aanmeldingsformulier* dat je op de website van het Steunpunt kunt terugvinden.
- ② DMZ zal bekijken of de aanmelding gegrond is, namelijk of alle noodzakelijke voorafgaande stappen door de school en het CLB zijn gezet.
- ② Indien gegrond, zullen zij het gezin per brief uitnodigen.
- ② De leerling en zijn ouders komen niet?
 - Indien de leerling en zijn ouders niet komen, zullen zij een tweede maal worden uitgenodigd.
 - Indien zij beide malen niet komen, wordt een PV opgemaakt en doorgestuurd naar het parket.
- ② Indien de leerling en zijn ouders wel op de afspraak komen, zullen zij een anti-spijbelcontract kunnen ondertekenen.
 - Weigeren ze dit? Dan volgt opnieuw een PV dat naar het parket wordt doorgestuurd.
- ② Indien zij het anti-spijbelcontract wel ondertekenen, is het belangrijk dat de school nieuwe ongewettigde afwezigheden onmiddellijk meldt aan DMZ. Hiermee zijn de leerling en zijn ouders namelijk in overtreding van het anti-spijbelcontract en kan er opnieuw een PV worden opgemaakt.
 - Wat de gevolgen van de PV zijn, wordt op het niveau van het parket beslist. Zij zullen andere factoren in rekening brengen, is het gezin bijvoorbeeld reeds gekend omwille van andere feiten etc.
 - Het parket heeft (net als wij) de mogelijkheid een gemandateerde voorziening in te schakelen.

2. Er is **angst voor een ontwikkeling van delinquentie: contact opnemen met het Bureau Aanspreekpunt Scholen (BAS)**. Samen kan er overlegd worden of acties vanuit de politie kunnen helpen.

- ❑ Wanneer een school en/of het CLB verontrust zijn en vrezen dat een jongere het verkeerde pad opgaat (eventueel zonder de naam van de leerling te vermelden)
- ❑ Scholen kunnen ook beroep doen op BAS wanneer verschillende jongeren betrokken zijn. Bijvoorbeeld bij geweld en/of bendevoering in de onmiddellijke buurt van de school.

Bij dit thema zijn twee opmerkingen van belang:

Opmerking 1: Wanneer het CLB een acute gevaarsituatie inschat, nemen we geen contact op met de politie maar zijn we verplicht een melding te doen bij de Procureur des Konings.

Zie wetgevend kader rond beroepsgeheim. Als we dit niet doen kan er sprake zijn van Schuldig Verzuim. Deze stap is vanzelfsprekend zeer ingrijpend en doe je beter niet in je eentje. Overleg altijd eerst met je team en/of directie.

Opmerking 2: Eenmaal een leerling wordt gevolgd door een gemandateerde voorziening of door de Sociale Dienst van de Jeugdrechtbank (SDJ), kan een aanmelding bij de Dienst Maatschappelijke Zorg niet meer. Alle bezorgdheden dienen dan met de consultant van de leerling te worden besproken.

1.4 Begeleidingsrelatie en M-doc

Een aanmelding bij een gemandateerde voorziening is geen eenvoudig onderdeel van een begeleidingstraject, dat is gestoeld op het proberen opbouwen van vertrouwen en verbinding.

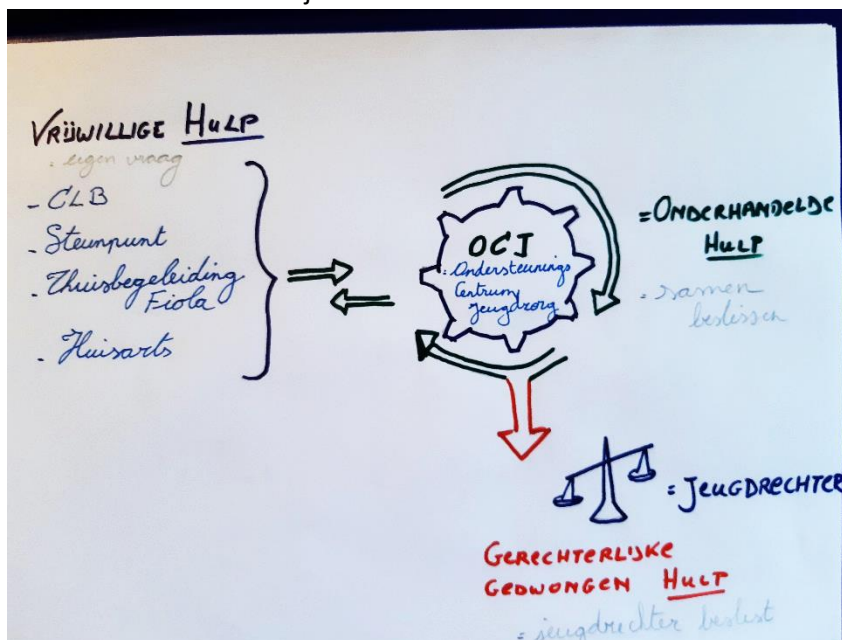
Anderzijds zorgt het bovenstaand traject ervoor dat je als hulpverlener heel voorspelbaar bent geweest voor de leerling en zijn gezin. Je hebt samen nagedacht over doelstellingen, je maakte afspraken over acties die de weg moesten vormen naar die doelstellingen. Je hebt tijdig geëvalueerd en bijgestuurd. Als dit alles er niet voor heeft kunnen zorgen dat de leerling zich beter voelt en zijn ontwikkeling geen nieuwe kansen heeft gekregen, dan zullen de meeste jongeren en hun gezinnen begrijpen waarom je een aanmelding doet bij een gemandateerde voorziening. Soms zorgt dit voor een spannend moment in de begeleiding. Heel af en toe zorgt het voor een breuk. Meestal maakt deze stap de begeleiding effectiever en toon je je door deze stap te zetten ook betrouwbaar naar de leerling, zijn context en naar de school.

Belangrijk bij het zorgzaam zetten van deze stap is een goede kadering van de opdracht van een gemandateerde voorziening. Voor leerlingen en hun ouders is het niet makkelijk om hun scharnierfunctie tussen de vrijwillige hulpverlening en de gerechtelijke gedwongen hulpverlening te begrijpen.

Volgende visualisatie kan hierbij helpen:

En hieronder een tekening die tijdens een huisbezoek werd gebruikt om de scharnierfunctie van het OCJ te verduidelijken.

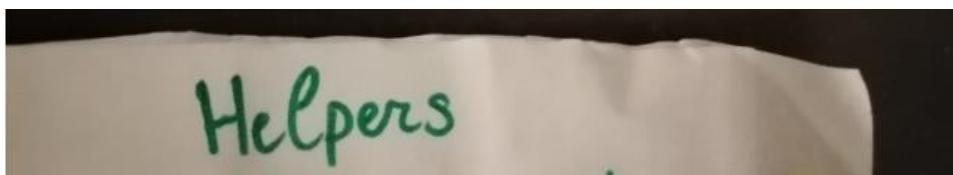
2. Een krachtig begeleidingstraject, een krachtige samenwerking

Een goede afstemming en onderlinge samenwerking is nodig van bij de start van externe hulpverlening. Welke vorm die samenwerking aanneemt en hoe intensief de communicatie verloopt, is sterk verschillend per casus.

Als CLB-medewerker is dit het moment dat je de begeleiding niet meer alleen hoeft te dragen. Gelijktijdig is het ook belangrijk om meteen de neuzen in dezelfde richting te krijgen, met respect voor en interesse in elkaars werking.

Ook hier weer: ónze doelstellingen zijn niet noodzakelijk dezelfde als die van de netwerkpartners. Alle actoren zitten rond de tafel vanuit hun eigen rol. Transparant communiceren over rol en doelstelling is de essentie van een krachtige samenwerking die ons in staat stelt om te komen tot duidelijke afspraken met betrekking tot concrete acties, rollen en timing.

Een gemeenschappelijk plan zorgt er bovendien voor dat ook de leerling en zijn ouders overzicht behouden op alles wat om hen heen maar liefst ook samen mét hen gebeurt. Je bent je traject met de jongere gestart met het maken van verbinding en het opbouwen van vertrouwen op basis van eerlijkheid en transparantie. Hoe meer hulpverleningspartners actief worden, hoe belangrijker het wordt dit vast te houden. Veel jongeren hebben het gevoel dat er van alles boven hun hoofd wordt beslist. Verder afhaken en zich onttrekken aan de 'wereld van de volwassenen' is een natuurlijk reactie hierop. **Zoek dus steeds met alle betrokkenen samen hoe het kind of de jongere centraal kan blijven en gehoord kan worden.**

3. Besluit

Cases met leerlingen met ernstige spijsbelproblemen dagen ons uit.

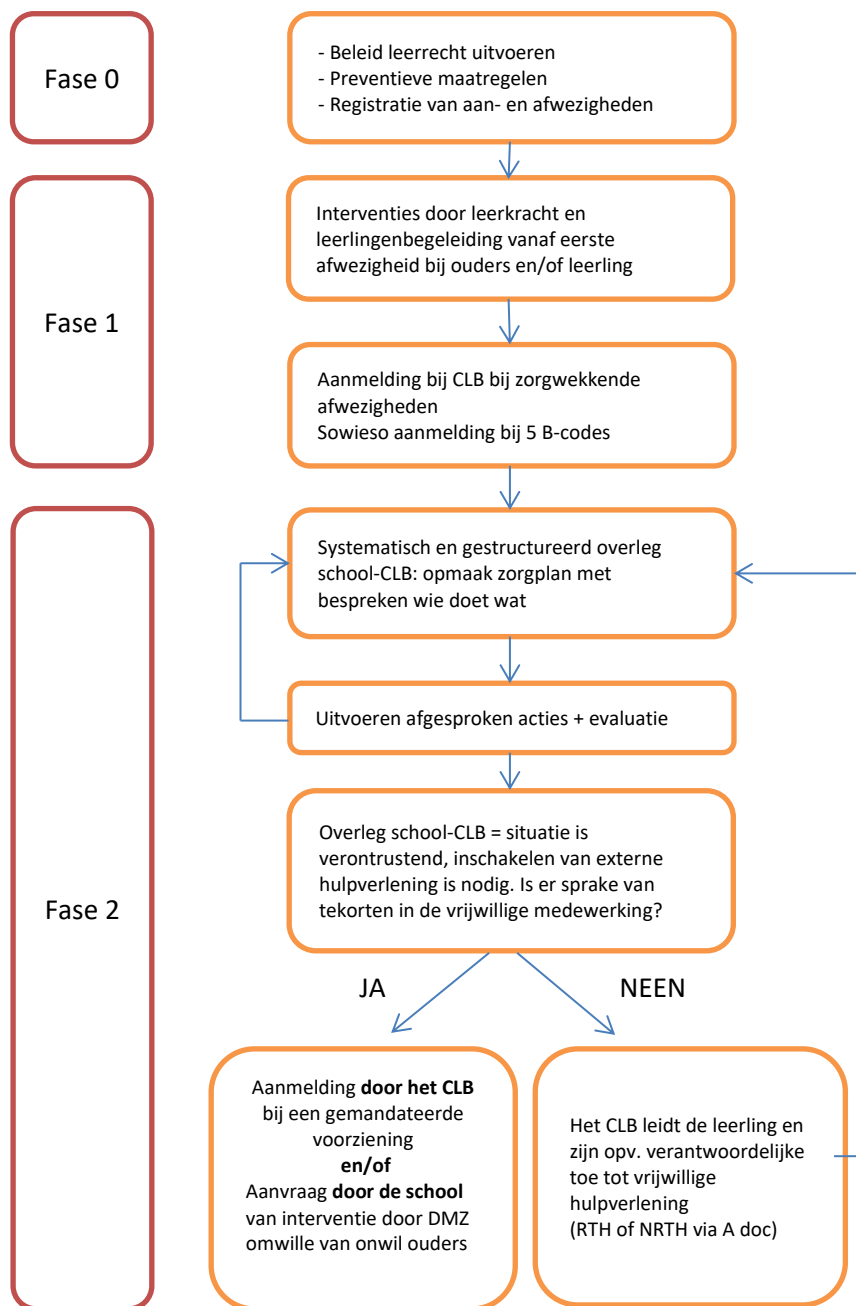
De trage en fragiele manier waarop verandering gebeurt is vaak frustrerend. Twee stappen voorwaarts en één stap terug. De gesloten deur en de gemiste afspraak zijn telkens weer een klein beetje een teleurstelling. Anderzijds zijn er ook kleine beloningen onderweg: een ongevraagde en onverwachte dankjewel via Messenger, een positief gesprek, een geslaagd examen, een volle week naar school en het was eigenlijk wel ok.

Wanneer we elke keer weer streven naar contact, op zoek gaan naar de verbinding met net die leerlingen die dreigen af te haken, creëren we de kans dat niet alleen de leerkracht ertoe doet, maar ook de CLB'er.

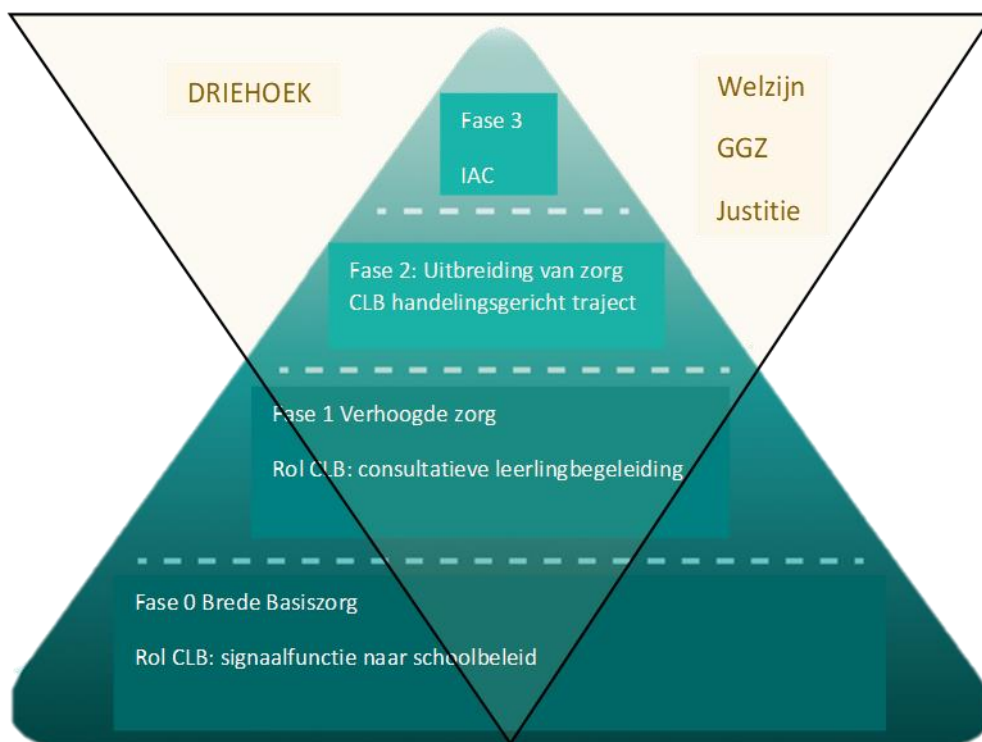
Veel succes met je volgende krachtige en kortdurende begeleidingstraject!

Bijlage 1: Afbeeldingen

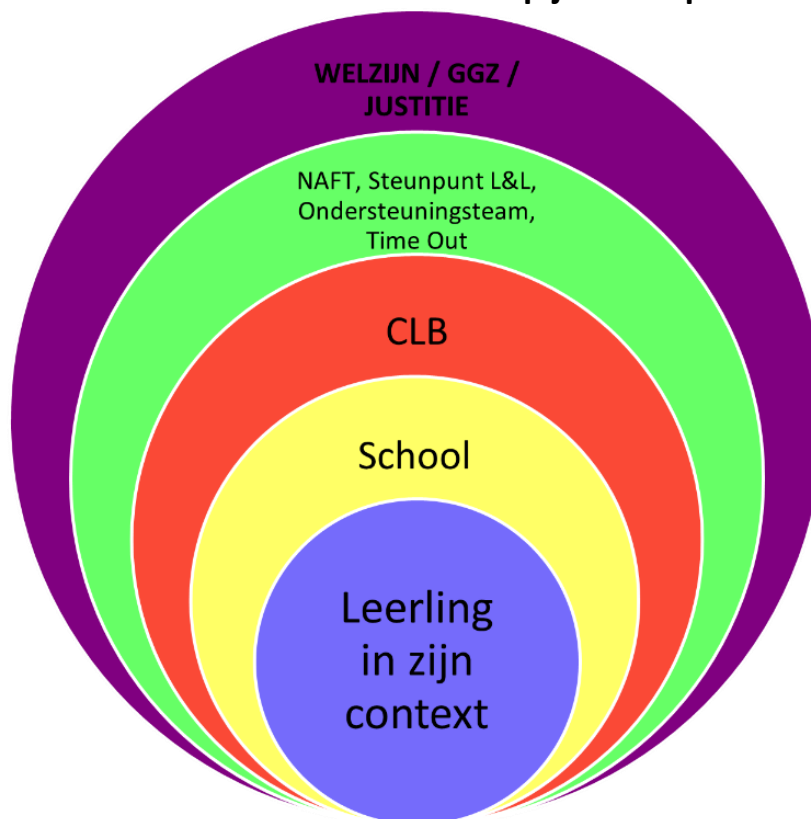
Afbeelding 1 : TRAJECT SCHOOL - CLB BIJ ZORGWEKKENDE AFWEZIGHEDEN

Afbeelding 2: CLB zorgdriehoek

Afbeelding 3: Visualisatie vernieuwd Gents Spijbelactieplan

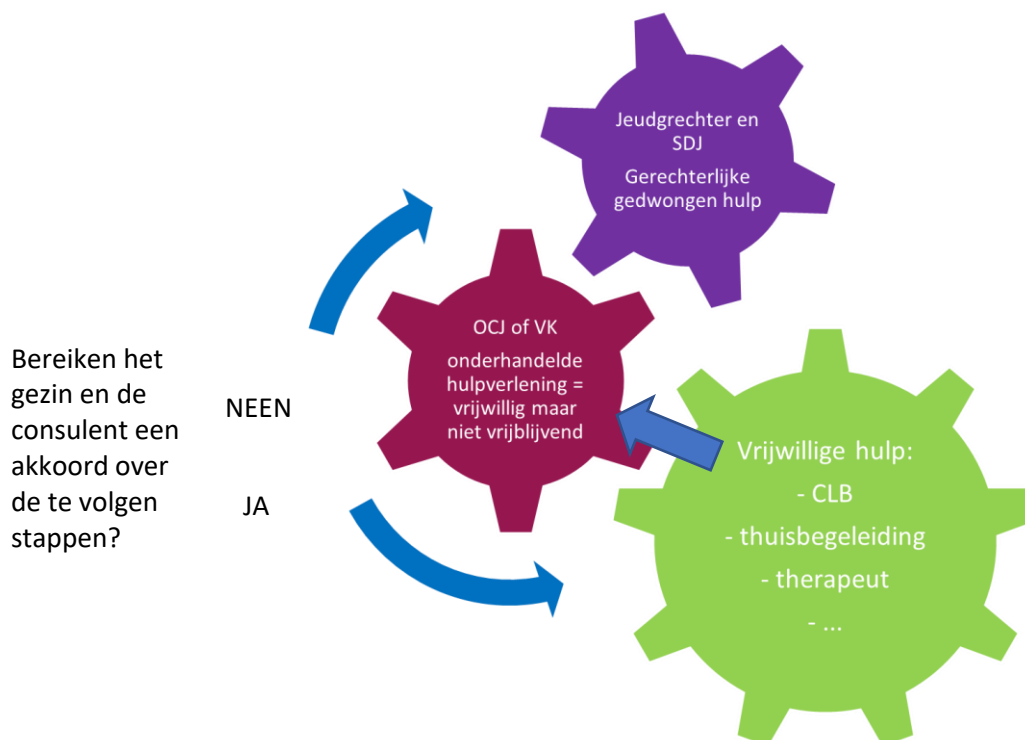
“Samen krachtig, krachtig samen”

Afbeelding 4: Tien anti-spijbel-sleutels

Drie samenwerkingsleutels en zeven begeleidingsleutels

Afbeelding 5: Visualisatie scharnierfunctie OCJ

Bijlage 2: Blendid hulpverlening

Hierbij de online hulpverleningstool die wij zelf reeds gebruikten rond spijbelproblematiek. Er bestaan daarnaast ook héél wat online tools rond thema's zoals drugs, alcohol, seksualiteit,...

1. **Genogram** (gratis en betalende versies bestaan hiervan), bij gratis versies kan je vaak niet zo heel veel aanpassen of beperkt aantal cases doen.
<https://genopro.com/genogram/templates/>
2. **Sorrybox**: gericht op het bieden van hulpmiddelen en methodieken om te werken aan herstel na een conflict.
<http://www.sorrybox.be/v2/index.php>
3. **Rustbox** (vanaf juni 2021) Richt zich preventief op stress-regulatie en wat je kan doen bij spanningsopbouw. Via de rustplanner, de rust-o-matic en de rust-o-theek krijg je zicht op triggers en mogelijke rustbrengers.
www.rustbox.be
4. **Online dagboek**- VCLB heeft dit aangekocht (handleiding + logins staat op VCLB handboek)
<https://onlinedagboek.be/>
5. **Noknok** – informatie en opdrachten voor jongeren om zich goed in hun vel te voelen
<https://www.noknok.be/>

Bijlage 3: Werkdocumenten

Hieronder staat een lijst van tools die je nog kan aanpassen aan je noden én vragen.

Per tool worden volgende zaken besproken:

Wat weten we al?	Welke informatie is reeds gekend voor je de tool gebruikt?
Waarom?	Waarom gebruik je deze tool?
Werkwijze	Hoe gebruik je de tool?
Tips & tricks	Ondersteuning bij het gebruik.

Onderstaand lijstje van tools werden in de werkdocumenten opgenomen, je zal merken dat je je toolbox doorheen je carrière zal/kan uitbreiden. Heb je nieuwe tools waarmee je aan de slag bent gegaan, stuur ze gerust door naar: steunpunt@topuntgent.be. Ook wij leren graag bij!

Overzicht van de tools:

1. Screening risicofactoren
2. Visualiseren aanwezigheden op school
3. Drempels en hulpbronnen
4. Geschiedenislijn
5. Toekomstperspectief
6. Motiverende gespreksvoering
7. Schaalvragen
8. Beeldvorming
9. Ecogram

	Internaliserende problemen bij de leerling	Angst, depressie, schermverslaving, psychosomatische klachten
	Ontwikkelingsproblemen bij de leerling	ASS, ADHD, hechtingsproblemen,..
	Risicofactoren in de context van de leerling	Signalen
	Schoolse ouderbetrokkenheid	Ouders hebben weinig schoolcultuur, communicatie met school verloopt moeizaam
	Opvoedingscontext	Ouders missen opvoedingsvaardigheden en draagkracht om hun kind adequaat aan te sturen
	Sociale ouderfactoren	Financiële moeilijkheden, slechte woonomgeving, onzeker verblijfsstatuut, overlevingssituatie,...
	Psychologische ouderfactoren	Ziekte en/of psychische moeilijkheden bij de ouder

2. Visualiseren aanwezigheden op school

Wat weten we al?

- De registratie van aanwezigheden geeft aan dat de leerling veel afwezig is.
- De leerling of ouder heeft nood aan visualisatie om te kunnen reflecteren.

Waarom?

- In kaart brengen van de aanwezigheden op school.
- De leerling bewust maken van de aanwezigheden op school.
- Een evolutie van de aanwezigheden in kaart brengen.

Werkwijze

- Op basis van de registratiefiche van de school vul je deze tool in (rood = niet aanwezig op school, groen = aanwezig op school, oranje = te laat op school)
- De aanwezigheden worden per halve dag ingekleurd.
- De begeleider, leerling of ouder kan dit invullen.

Tips en tricks

- Je kan deze tool vanuit de school laten invullen en vanuit de leerling. Op deze manier kan je vergelijken en een beeld hebben hoe de leerling zijn aanwezigheden op school inschat.
- Aan de hand van de kleurcodes kan je makkelijker een patroon herkennen zoals bijvoorbeeld afwezig zijn op eenzelfde dag (oorzaak: vak? Leerkracht? Scheiding? ...)

Leeg sjabloon

Maand invullen	Maandag		Dinsdag		Woensdag		Donderdag		Vrijdag	
	vm	nm	vm	nm	Vm		vm	nm	vm	nm
Week 1										
Week 2										
Week 3										
Week 4										
	Maandag		Dinsdag		Woensdag		Donderdag		Vrijdag	
	vm	nm	vm	nm	Vm		vm	nm	vm	nm
Week 1										
Week 2										
Week 3										
Week 4										

LEGENDE :

aanwezig

te laat

niet aanwezig

geen school

Ingevuld voorbeeld

September	Maandag		Dinsdag		Woensdag		Donderdag		Vrijdag	
	Vm	nm	Vm	nm	vm		vm	nm	vm	nm
Week 1										
Week 2										
Week 3										
Week 4					Geen school					
Oktober	Maandag		Dinsdag		Woensdag		Donderdag		Vrijdag	
	Vm	nm	Vm	nm	vm		vm	nm	vm	nm
Week 1										
Week 2						Consulent afspraak				
Week 3							Geen school		Geen school	
Week 4	vakantie									

LEGENDE :

aanwezig

te laat

niet aanwezig

geen school

3. Drempels en hulpbronnen

Wat weten we al?

- De leerling ervaart drempels bij het naar school gaan.

Waarom?

- We willen inzetten op verlagen van deze drempels en het versterken van de draagkracht van de leerling.

Werkwijze

- Bespreek met de leerling een gemiddelde dag.
- Bekijk welke momenten moeilijk zijn. Wat maakt dit moeilijke momenten?
- Bevraag ook steeds wanneer het wel is gelukt? Welke hulpbronnen zijn er reeds en kunnen eventueel worden versterkt?

Tips & tricks

- Overloop een dag waarbij het naar school gaan niet goed is gelukt en één waarop het wel is gelukt. Bespreek zo concreet mogelijk van het wakker worden tot het slapen gaan.

Tijd	Drempels	Hulpbronnen
Opstaan		
Voormiddag		
Middagmaal		
Namiddag		
Gaan slapen		

4. Geschiedenislijn

Wat weten we al?

- De leerling is al een langere tijd de schoolbinding kwijt.

Waarom?

- Detecteren van patronen en van mogelijke hulpbronnen of helpende strategieën.

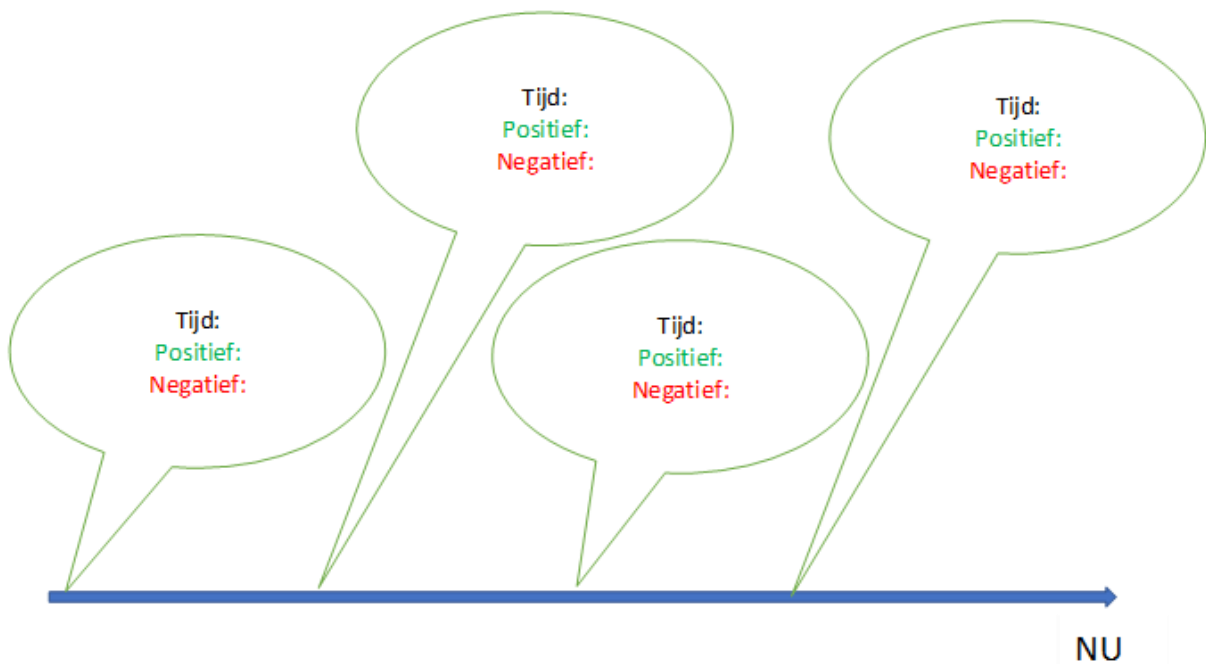
Werkwijze

- Maak samen met de leerling een tijdslijn en bevaag positieve en negatieve ervaringen.

Tips & tricks

- Zoek patronen. Zijn er drempels die steeds terugkomen? Waren er in het verleden protectieve factoren of hulpbronnen die nu terug kunnen worden ingeschakeld?

Periode	Helpend?	Moeilijk?

5. Toekomstperspectief

Wat weten we al?

- De leerling erkent dat het op dit moment niet goed loopt. Er is een bereidheid om na te denken over alternatief gedrag.

Waarom?

- We willen tot een gedragen doelstelling komen. Waar durft de leerling zelf van dromen?
- Kan je een link vinden tussen de eigen motivatie van de leerling en wat de school van hem of haar verwacht?

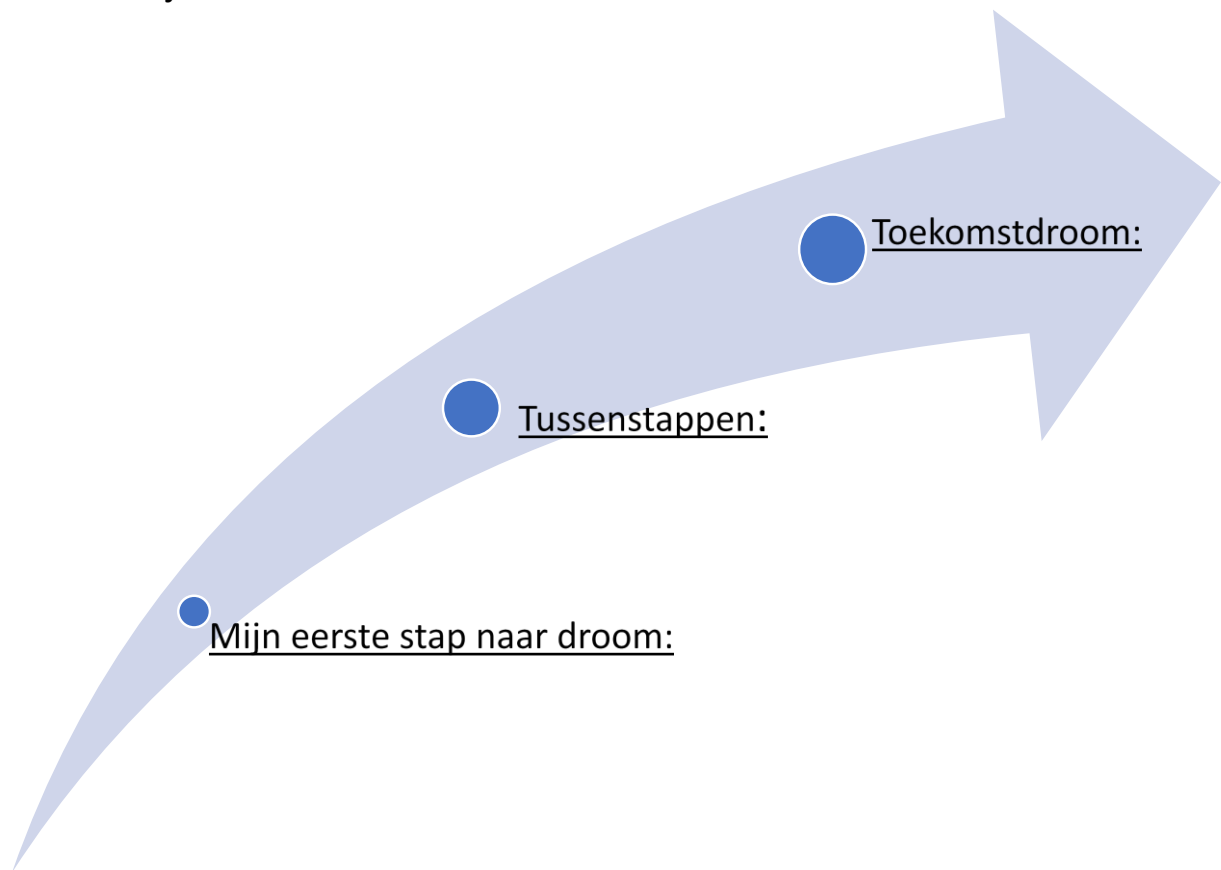
Werkwijze

- Vertrek van de droom van de leerling en werk dan in de tijd terug. Welke tussenstappen kunnen helpen om de droom te realiseren?

Tips & tricks

- Blijf dicht bij wat de leerling zelf aanbrengt.
- Als de leerling niet onmiddellijk iets kan vertellen, exploreer je breed waar de interesses van de leerling liggen.
- Je kan ook zijn ideeën over de wereld en de toekomst bevragen.
- Hulpmiddelen als de puber coach kaarten kunnen helpend zijn.

Waar durf je van dromen?

Mijn droom: wat wil ik bereiken?

Welke tussenstappen zal ik moeten zetten?

Met welke stap kan ik beginnen?

6. Motiverende gespreksvoering

Wat weten we al?

- Er moet worden ingezet op het versterken van de intrinsieke motivatie van de leerling om zijn gedrag te veranderen.

Werkwijze

- Je kijkt samen in de toekomst en maakt concreet wat de positieve gevolgen van veranderen en de negatieve gevolgen van niet veranderen zijn.

Tips & tricks

- Het inschatten van de mogelijke gevolgen van gedrag mag zowel voor gevolgen op korte termijn als op lange termijn gebeuren. Hoe concreter het beeld wordt, hoe beter.
- Belangrijk is dat je het gesprek zo stuurt dat je blijft terugkomen op de negatieve gevolgen van negatieve gevolgen van huidig gedrag verderzetten EN de positieve gevolgen van nieuw gedrag uitproberen.

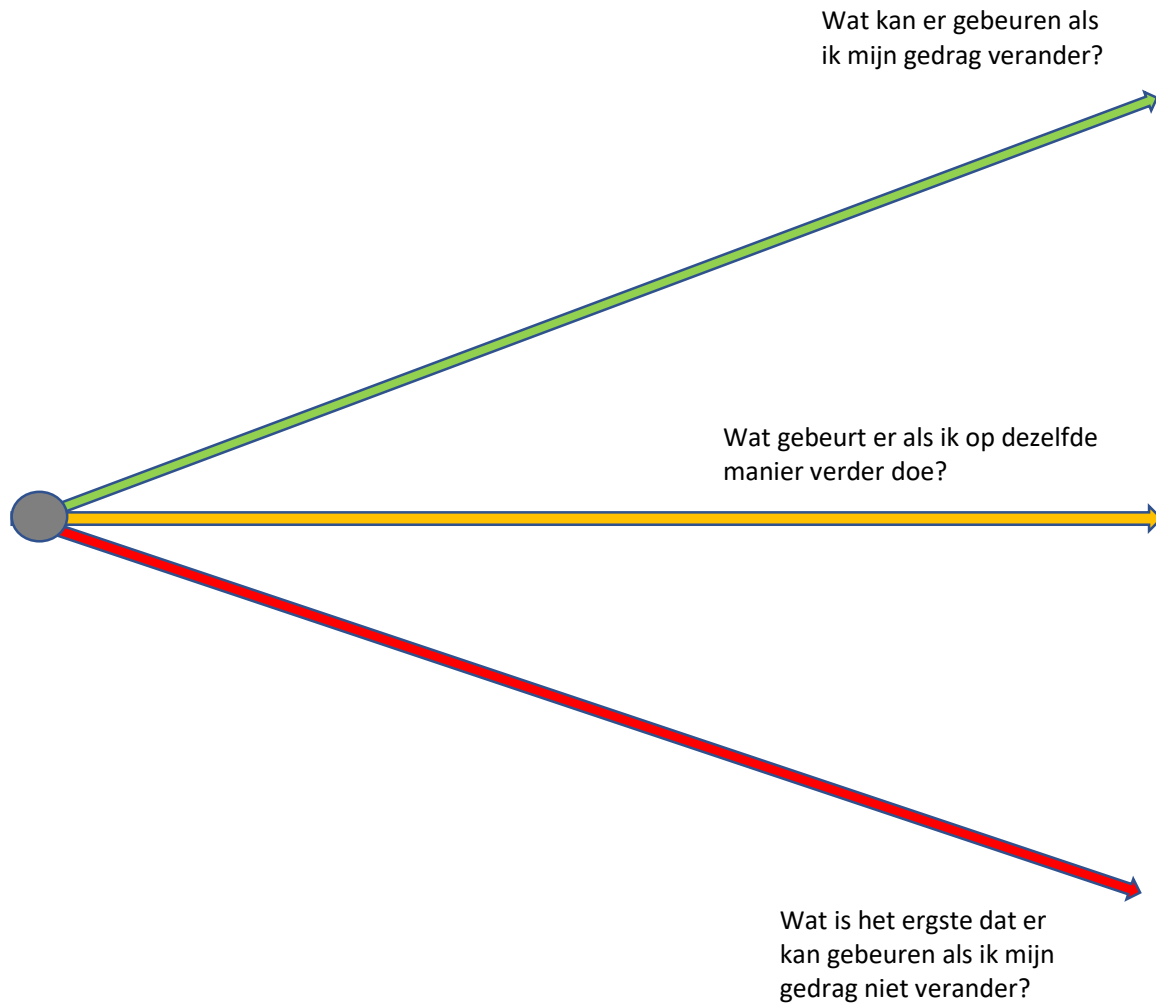
Stel de volgende centrale vragen:

1. Wat zijn de voordelen van je gedrag WEL veranderen?
2. Wat zijn de nadelen van je gedrag NIET veranderen?

Hieraan gekoppeld kan je ook **het toekomstperspectief** van de leerling bevragen en visueel uitzetten, bvb.:

1. Als je blijft spijbelen, wat zal er dan in juni door je leerkrachten beslist worden? Waar zal je volgend schooljaar staan?
2. Als je nu terug meer naar school gaat, wat wordt er dan terug mogelijk?

Visuele voorstelling van voordelen van gedragsverandering en nadelen van verderzetten huidig gedrag:

7. Schaalvragen

Wat weten we al?

- Er moet worden ingezet op het versterken van de intrinsieke motivatie van de leerling om zijn gedrag te veranderen.

Werkwijze

- Je bevroegt steeds hoe belangrijk veranderen is voor de leerling + hoeveel vertrouwen hij/zij/x erin heeft dat hij/zij/x kán veranderen.

Tips & trics

- Je bevroegt steeds waarom ze hun huidige score gekozen hebben en niet voor een getal dat (bij voorkeur twee of drie waarden) lager ligt. Door deze vraag te stellen nodig je leerlingen uit luidop te verwoorden wat hen kracht geeft om hun gedrag te veranderen, dit is het proces van het 'ontlocken van verandertaal' in Motiverende Gespreksvoering jargon.

Centrale schaalvragen

1 = helemaal geen vertrouwen - 10 = zeer groot vertrouwen

Als je zou besluiten om.....bvb. vanaf 21u 's avonds niet meer op mijn gsm kijken.....,

hoeveel vertrouwen heb je dan dat je dit zou kunnen?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

EN

Hoe belangrijk is het voor jou ombvb. 's morgens makkelijker te kunnen opstaan.....?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Opvolgvraag

Wat maakt dat je jezelf een 5..... hebt gegeven en bijvoorbeeld geen2.....?

8. Beeldvorming

Deze tool kan helpen om tot een beeldvorming te komen.

Actie

- Je kan aan de hand van deze tool een beeld hebben op welke manier de leerling zijn/haar situatie beschrijft en waar hij/zij/x naartoe wil.

Werkwijze

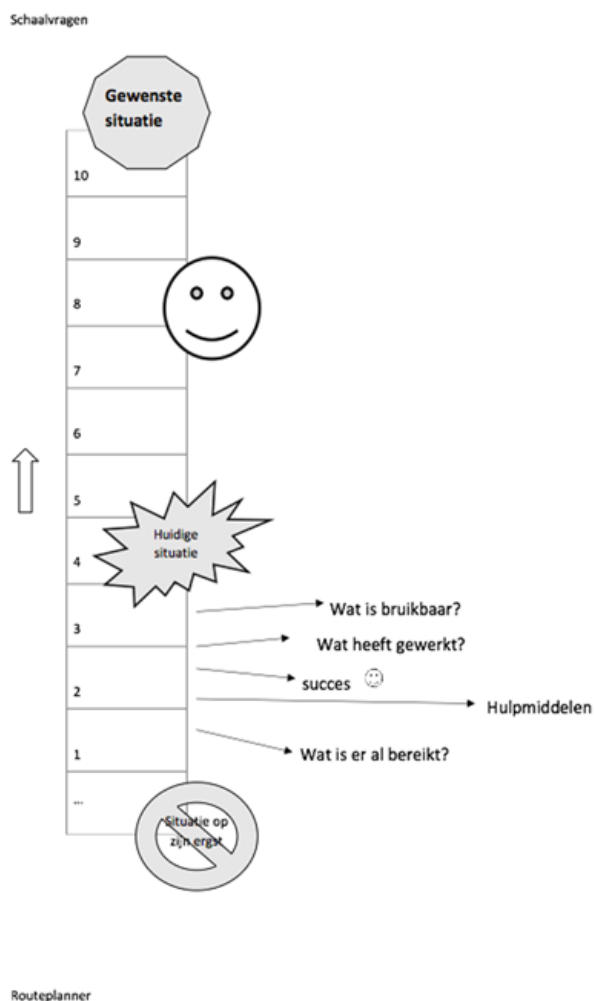
- Je bevraagt de huidige situatie.
- Aan de hand van bijvragen (zie werkblad) kom je meer te weten over de huidige situatie.
- Je bevraagt wat de gewenste situatie is.
- Je vraagt wat de leerling nodig heeft of wat er moet veranderen om naar de gewenste situatie te gaan.

Tips & tricks

- Deze tool kan je naargelang de situatie aanpassen. Verwijder zaken, pas zaken aan of vul aan.
- Je kan het werkblad bewaren of een foto nemen. Daarna kan je uploaden in LARS.

Bron

- www.learningspirit.nl

9. Ecogram

Wat weten we al?

- De school heeft onvoldoende informatie over het netwerk van de leerling of ouder.
- We vermoeden dat er verschillende hulpverleningsdiensten betrokken zijn.

Wat kunnen we doen?

- Met een ecogram worden belangrijke sociale contacten van de leerlingen in kaart gebracht. Een ecogram laat dus in één oogopslag de omvang van het netwerk en de praktische en emotionele steun die door het netwerk gegeven wordt zien.
- Het kan helderheid brengen wanneer verschillende hulpverleningspartners actief zijn.

Werkwijze

- Schrijf in het midden van het ecogram de naam van de leerling of ouder.
- Schrijf rond deze naam de persoonlijke contacten van de leerling of ouder.
Deze sociale contacten kunnen familieleden, niet-familieleden, vrienden, kennissen, burens, klasgenoten, leerkrachten, ... zijn. Met een letter naast de naam geef je een categorie aan van het sociale contact:
 - Gezin van herkomst (G)
 - Overige familieleden (F)
 - Vrienden (V)
 - Kennissen (K)
 - Burens (B)
 - Hulpverlening (H)
- Duid met pijlen en letters aan welke soort(en) steun een bepaalde persoon uit het sociaal netwerk biedt of welke steun de cliënt biedt aan het sociaal netwerk.
 - Praktische steun (P)
 - Gezelschap (G)
 - Advies en uitwisselen informatie (A)
 - Emotionele steun (E)

Bron www.zorgvoorbeter.nl

